

TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE BİR MİHENK TAŞI: BASINDA 1950 SEÇİMLERİ*

Muharrem TURP**

Öz

İkinci Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği savaş koşulları altında gerçekleştirilen icraatlar halkın zamanla Cumhuriyet Halk Partisi iktidarından uzaklaşmasına sebep oldu. Bu durum beraberinde yeni arayışları da getirdi. İşte bu süreçte Millî Kalkınma Partisi, Demokrat Parti ve Millet Partisi gibi partiler kuruldu ve Türk siyasi hayatında hızla bir değişim yaşandı.

1946'da yapılan ve pek çok şaibeyi de beraberinde getiren genel seçimlerin ardından DP, meclise girmeyi başardı ve bu tarihten itibaren özellikle seçim güvenliğinin sağlanması adına iktidara baskılarını yoğunlaştırdı. Bu baskıların sonuç vermesiyle birlikte 16 Şubat 1950'de yeni seçim kanunu kabul edildi. DP tarafından memnuniyetle karşılanan bu kanunun hazırlanmasının ardından CHP iktidarı seçim kararı aldı ve ülkede daha önce görülmemiş bir seçim yarışı başladı. CHP, DP, MP ve MKP'nin katıldığı seçim yarışı halkın yoğun ilgiyle karşılaştı. Seçimlerde yapılan vaatler, partilerin seçimler sonrasında yürüttüğü politikaların da habercisi oldu. Çalışmamızda 14 Mayıs 1950 seçimleri sürecini Akşam, Milliyet, Cumhuriyet, Ulus, Yeni Ulus ve Zafer gazetelerinin ilgili nüshaları ve Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen bilgiler ışığında değerlendirdik. Ayrıca seçim sonuçlarını yine ilgili basın kuruluşlarının yayınları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Ayın Tarihi, TBMM Zabıt Cerideleri ve TBMM Ad Albümü'nden elde edilen bilgiler ışığında ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: 1950 Seçimleri, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Millet Partisi, Millî Kalkınma Partisi.

* Bu makale Kafkas Üniversitesi BAP Koordinatörlüğü tarafından destelenen 2016-SB-75 nolu "Demokrasi Sürecinde Dokuzuncu Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Tarih Bölümü, (muharremt28@hotmail.com).

A CORNERSTONE IN THE DEMOCRATISATION PROCESS OF TURKEY: THE ELECTIONS OF 1950

Abstract

The political practices carried out under the conditions of warfare brought by World War II caused Turkish public to become distanced from the Republican People's Party (CHP) that was in power. This situation also brought along new pursuits. New political parties such as the National Development Party (MKP), the Democratic Party (DP) and the Nation Party (MP) were established, leading to a rapid change in the Turkish political life.

Following the general elections of 1946, which is considered to be controversial from many aspects, the DP got into parliament and, thereafter, it steadily increased its pressures on the political power especially for ensuring election safety. With these pressures coming to fruition, the new election law was enacted on 16 February 1950. Upon this enactment that was welcomed by the DP, the CHP government decided to hold an election, and thus an unprecedented election race began across the nation. The race participated by the CHP, the DP, the MP and the MKP led to an intense interest of the public. The election promises of these parties were also a precursor of their policies that they followed after the elections. The current study evaluates the elections of 14 May 1950 through the related issues of the newspapers *Akşam*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Ulus*, *Yeni Ulus* and *Zafer*, and the information obtained from the Republican Archive of the Turkish Prime Ministry. The study also attempts to shed light on the election results based on the information provided by the publications of the related media outlets, the Republican Archive of the Turkish Prime Ministry, the *Ayın Tarihi* Journal (a Monthly Official Almanac), Official Recordings from The Grand National Assembly Proceedings, and Official Records he Parliament Members.

Keywords: 1950 Elections, Democratic Party, Republican People's Party, Nation Party, National Development Party.

Giriş

Avrupa'da totaliter rejimlerin çökmesi ve demokratik ülkelerin yükselişi Türkiye'yi büyük ölçüde etkiledi. Bu süreç mevcut rejimin sorgulanmasına neden olurken, savaş şartları sebebiyle uygulanan devletçi politikalarından da vazgeçilmesini gündeme getirdi. Yönetici sınıf, totaliter rejim ya da çok partili hayata geçiş arasında bir seçime zorlandı¹.

Çok partili hayata geçişte kurulan ilk parti Milli Kalkınma Partisi (MKP) oldu. 22 Eylül 1945'te Nuri Demirağ liderliğinde kurulan partinin programı, onun fikirlerine göre şekillendi. Parti, parlamentonun iki meclisli bir yapıya dönüştürülmesi, seçimlerin tek dereceli yapılması ve devletçiliğin terk edilerek özel teşebbüsün önünün açılması gibi hususları savunuyordu.

1 Esat Öz, "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Süreci (1944-1950)", *Liberal Düşünce*, C. 1, Sayı: 3, 1996, s.s.63.

Parti içi anlaşmazlıklar yaşanmaya başlaması partinin beklenen büyümeyi gösterememesine neden oldu².

Bu dönemde meydana gelen ve Türk siyasi hayatını baştan sona değiştirecek asıl olay ise Demokrat Parti'nin kurulması oldu. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) içerisinde Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (ÇTK) ve bütçe tartışmaları sırasında kendini gösteren muhalefet hareketi, Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar gitti. ÇTK'nın görüşmeleri devam ederken 7 Haziran 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan Türk siyasi tarihine "Dörtlü Takrir" olarak geçecek önergeyi CHP Meclis Grubu Başkanlığı'na sundu³. Önergede mevcut sistemin demokratik esaslara göre yeniden şekillenmesini esas alan dört madde yer alıyordu⁴.

Takrir 12 Haziran 1945'te CHP Meclis Grubu'nda 7 saat boyunca görüşüldü. Oldukça gergin geçen görüşmelerde önergeyi verenler hakkında çok sert eleştiriler yapıldı ve takrir, yedi saat süren görüşmenin sonunda reddedildi⁵. İlerleyen günlerde bu dört kişinin istifa ve ihraçları yeni parti çalışmalarını başlattı⁶.

7 Ocak 1946'da bizzat Refik Koraltan tarafından yeni partinin programı ve tüzüğü İçişleri Bakanı Hilmi Uran'a iletildi. İçişleri Bakanlığı başvuruyu derhal sonuçlandırdı ve Demokrat Parti (DP) resmen kuruldu⁷.

Genel Başkan Celal Bayar ile birlikte Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü partinin kurucuları arasında yer aldı. Parti kuruluşundan üç ay sonra 26 il ve 75 ilçede teşkilatlandı⁸. DP'nin parti programında demokratik ve liberal esaslar ağır basmaktaydı⁹.

Parti 1946'da yapılan genel seçimlere katıldı. CHP'nin seçim kanununda yaptığı değişikliklerle açık oy-gizli sayım usulünü benimsemesi seçimlere gölge düşürse de parti 62 milletvekilliği kazandı. Ancak seçim sonuçlarına yapılan itirazlar, ilerleyen dönemlerde CHP'yi yeni bir seçim kanunu çıkarmak zorunda bırakacaktı¹⁰.

2 Ercan Haytoğlu, "Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, 1992, s.260; Orhan Özacun, "Siyasi tarihimizde Milli Kalkınma Partisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S.2, 2002, ss.209-217.

3 Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Dizeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, ss.53-54.

4 BCA, 30.0.001/53.315.4.

5 Osman Akandere, "Bir Demokrasi Beyannameyi Olarak Dörtlü Takrir'in Amacı ve Mahiyeti", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.9, 2003, ss.11-12.

6 Rifki Salim Burçak, *Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*, Olgaç Matbaası, 1979, ss.59-63; Mustafa Çufalı, *Türkiye'de Demokrasi'ye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Ankara, Ebabil Yayınları, 2004, ss.60-61.

7 Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, *İktidarlar ve Demokratlar*, C. 2, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, ss.25-26.

8 M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2001, s.52; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, İmge Kitabevi, 1990, s.30.

9 Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, 2000, s.152.

10 Eroğul, a.g.e., s.36; Burçak, a.g.e., s.90.

DP'deki sertlik yanlısı bir grup, parti yöneticilerini CHP'ye karşı tavizkar siyaset izlemekle suçlayarak eleştirmeye başladı. Bu kişilerin partiden ihraç edilmeleriyle 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi (MP) kuruldu. Fevzi Çakmak liderliğindeki parti, kendini cumhuriyet, adalet, liberalizm ve milliyetçilik esaslarına bağlı, dini müessese ve milli ananelere hürmetkâr olarak tanımlıyordu¹¹.

1. Yeni Seçim Kanunu

DP, 1946'da yaşananların tekrar edilmemesi için seçimlerin teminat altına alınmasını içeren yeni bir seçim kanunu hazırlanması için baskılarını arttırdı¹². Bu baskılar sonuç verdi ve Şemsettin Günaltay Hükümeti, 17 Aralık 1949'da yeni bir seçim kanunu tasarısı hazırladı¹³.

Hazırlanan tasarının 16 Şubat 1950'de kabul edilmesiyle DP'nin uzun zamandır arzuladığı, seçim güvenliğini sağlayacak değişiklikler yapıldı. Buna göre; seçimler tek dereceli ve gizli oy-açık sayım usulüne göre yapılacaktı. Çoğunlukçu seçim sistemi belirlendi. Her 40.000 kişi 1 milletvekili seçecek, 55.000'den sonra ise her 40.000 kişilik artışta milletvekili sayısı 1 kişi arttırılacaktı. Oy kullanma yaşı 22, milletvekili seçilme yaşı ise 30 oldu. Milletvekili adayları iki yerden seçime girebilecek ancak iki bölgeden de kazanması halinde bunlardan birini tercih edecekti. Diğer bölgede ise yeniden seçim yapılacaktı. Kanunun en önemli özelliği ise şüphesiz seçimlere adli bir teminat getirmesi oldu. Kanunla birlikte Ankara'da Yüksek Seçim Kurulu'nun kurulmasına karar verildi. Bu kurula bağlı tüm seçim bölgelerinde il ve ilçe seçim kurulları oluşturulacaktı. Kurulların faaliyetleri yargıçların gözetiminde yapılacaktı. Aynı zamanda partiler seçim sandıkları başında müşahit görevlendirebileceklerdi. Yüksek Seçim Kurulu 1 başkan ve 6 üyeden oluşacaktı ve seçimlere gelen itirazları değerlendirerek TBMM'ye bir rapor halinde sunacaktı. Seçimlerin en dikkat çekici özelliği seçmenlerin oy pusulalarına istediği ismi yazabilmesini getiren 89. Maddesi oldu. Buna göre bir seçmen oy pusulasına aday sayısını geçmeyecek şekilde istediği adayın ismini yazabilir isterse bu adaylar farklı partilerden olabilirdi. Eğer seçmen, belirlenen aday sayısından fazla aday yazarsa bu adaylar belirlenen sayıya ulaşılan kadar alttan başlayarak silinecekti¹⁴.

11 Hakkı Uyar, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, İstanbul, Boyut Yayınları, 2012, ss.190-191.

12 Eroğul, *a.g.e.*, s.37.

13 Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, İstanbul, Ticaret Postası Matbaası, 1966, s.511; Yeni bir seçim kanunu hazırlanması için Başbakan Günaltay tarafından bri teknik heyet görevlendirse de bu teknik heyet tarafından hazırlanan tasarının seçimlere adli teminat getirmemesi muhalefet tarafından sert bir şekilde eleştirildi. Bunun üzerine akademisyenler, Danıştay, Yargıtay ve İstanbul, İzmir ve Ankara barolarından seçilen 11 kişiyle bir bilim heyeti oluşturdu. Bu heyet tarafından hazırlanan tasarı hükümetin yaptığı birkaç değişikliğin ardından meclise sunuldu. Ayrıntılı bilgi için bkz: A. Haluk Ülman, "21 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Geçirdiği Hazırlık Safhaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, 1957, ss.62-67.

14 *Kanunlar Dergisi*, C. 32, ss.511-549.

Kanun DP iktidarı tarafından olukça olumlu karşılandı. Öyle ki Adnan Menderes bu kanunun uzun yıllar süren bir mücadelenin ürünü olduğunu belirtti ve kanundan duydukları memnuniyeti dile getirdi¹⁵.

Seçim kanununun kabulünün ardından yeni seçimlerin erken yapılacağına dair söylentiler çıktı. Nihayet 21 Mart 1950'de CHP, grup toplantısında seçimlerin 14 Mayıs'ta yapılacağına ve 24 Mart'ta meclis çalışmalarına son verileceğine dair bir karar aldı. Bunun ardından 24 Mart'ta meclis çalışmalarına son vererek seçim kararı alındı¹⁶. 63 ilde gerçekleşecek olan seçimlerde 487 milletvekili seçilecekti¹⁷.

2. Adayların Belirlenmesi

Seçim tarihinin belirlenmesinin ardından partiler hızla çalışmaya başladı. Bu çalışmalar içerisinde hiç şüphesiz en önemlisi milletvekili adaylarının belirlenmesiydi.

CHP tüzüğüne göre milletvekili adaylarının yalnızca %30'u genel merkez tarafından belirlenecekti. Geri kalan %70'lik adayı ise yerel teşkilatlar tarafından tespit edecekti¹⁸.

Yerel teşkilatlar milletvekilleri adaylarını belirlemek için gereken seçimleri 9 Nisan'da tamamladı. Genel İdare Kurulu ise 14 Nisan'da milletvekili adaylarını belirledi¹⁹. 17 Nisan'da çalışmaların tamamlandığını duyuran parti, 23 Nisan'da milletvekili adaylarını ilan etti²⁰.

Aday listesine göre CHP mevcut 393 milletvekilinden 224'nü tekrar aday göstermişti. İsmet İnönü, Ankara ve Malatya'dan aday gösterilirken iki yerden aday gösterilen ikinci isim Şemsettin Günaltay, Erzincan ve Sivas'tan seçimlere katılacaktı²¹.

DP tüzüğüne göre ise adayların %20'si genel merkez, %80'i ise yerel teşkilatlar tarafından belirlenecekti. 9 Nisan'da yerel teşkilatlar, 22 Nisan'da ise genel merkez çalışmalarını bitirerek milletvekili adaylarını belirledi²². 24 Nisan'da ilan edilen aday listesine göre DP listesinde 8 bağımsız aday bulunuyordu. Bunlar Ali Fuat Cebesoy, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Prof. Halide Edip Adivar, Suat Hayri Ürgüplü ve Cumhuriyet Gazetesi Baş Yazarı Nadir Nadi, Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Baha Koldaş ve Cihat Baban idi²³.

15 *Cumhuriyet*, 17 Şubat 1950, Sayı: 9168.

16 *Cumhuriyet*, 22 Mart 1950, Sayı: 9201; *Cumhuriyet*, 25 Mart 1950, Sayı: 9204.

17 *BCA*, 30.18.1.2/122.27.2.

18 *Zafer*, 7 Mart 1950, Sayı: 312.

19 *Zafer*, 10 Nisan 1950, Sayı: 346; *Ulus*, 17 Nisan 1950, Sayı: 10344; *Akşam*, 17 Nisan 1950, Sayı: 11320; *Akşam*, 18 Nisan 1950, Sayı: 11321.

20 *Ulus*, 17 Nisan 1950, Sayı: 10344; *Akşam*, 17 Nisan 1950, Sayı: 11320; *Akşam*, 18 Nisan 1950, Sayı: 11321; *Ulus*, 23 Nisan 1950, Sayı: 10350.

21 *Ulus*, 10 Nisan 1950, Sayı:10337; *Akşam*, 23 Nisan 1950, Sayı: 11326.

22 *Zafer*, 10 Nisan 1950, Sayı: 346; *Zafer*, 22 Nisan 1950, Sayı: 358.

23 *Vakit*, 25 Nisan 1950, Sayı: 11692; *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1950, Sayı: 9235.

DP'nin iki yerden aday gösterdiği milletvekili sayısı kaynaklara göre farklılık göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesi'nin 24 Nisan 1950 tarihli sayısında 8 kişinin iki yerden aday gösterildiği belirtilse de bu sayı 25 Nisan'da 13 kişiye çıkmıştır. Buna göre DP'nin iki yerden aday gösterdiği kişiler şunlardır; Celal Bayar İstanbul ve Bursa'dan; Adnan Menderes ve Fuat Köprülü İstanbul ve Aydın'dan; Refik Koraltan İçel ve Balıkesir'den; Samet Ağaoğlu Muğla ve Manisa'dan; Halil Özyörük İstanbul ve İzmir'den; Refik Şevket İnce İzmir ve Manisa'dan; Ali Fuad Cebesoy İstanbul ve Eskişehir'den; Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu Manisa ve Aydın'dan; Ali İhsan Sabis Afyonkarahisar ve Denizli'den; İhsan Şerif Özgen Kütahya ve Bilecik'ten; Fahri Belen Bolu ve Çanakkale'den; Osman Şevki Çiçekdağ Ankara ve Kırşehir²⁴.

MP ise aday listesini 23 Nisan'da ilan etti. Ancak parti yalnızca 225 aday gösterebildi. Bunlar arasında partinin ileri gelenlerinden Fevzi Çakmak, Osman Bölükbaşı, Osman Nuri Köni ve Hikmet Bayur gibi isimler yer aldı²⁵. MKP 24 Nisan'da adaylarını ilan etti. Buna göre parti sadece 6 ilde seçimlere katılacaktı²⁶.

3. Partilerin Seçim Çalışmaları

3.1. CHP'nin Seçim Çalışmaları

CHP'de seçim çalışmaları seçim tarihinin belirlenmesinden hemen önce başladı. Parti, teşkilatlarının seçim boyunca izleyecekleri yolu 3 Mart'ta Genel Sekreteri T. Fikret Sılay tarafından bir genelgeyle tüm teşkilatlara gönderdi. Buna göre yerel teşkilatlar buldukları bölgelerde seçim teşkilatlarını oluşturacak ve CHP'ye üye veya oy verme potansiyeli olan herkesin sandıklara girmesi için çalışmalar yapacaklardı. Genelgede en çok üzerinde durulan konu köylüler oldu. Öyle ki köylülerin oyunun alınması için gereken özenin gösterilmesi, gerekirse köylerde yaşayan ve partiye mensup olan memurlardan istifade edilmesi isteniyordu²⁷.

Teşkilatların bilgilendirilmesinin ardından İsmet İnönü seçim çalışmalarına başladı. Bu amaçla ilk nutkunu 23 Mart'ta okul açılışı için gittiği Polatlı'da verdi. İnönü nutkunda, demokratik esaslara vurgu yaptı ve ülkede görülmemiş bir hürriyet rejimi yaşandığına dikkat çekti. Ancak bu rejimi yaratan parti olarak da yine kendilerini gösterdi. Konuşmasında demokratikleşme hususunda vaatlerini de sıralayan İnönü, yeni bir anayasa çıkarılacağını ve meclisin çıkardığı kanunları denetleyecek ikinci bir meclisin kurulacağını söyledi²⁸. 25 Mart'ta Kırkkale'de halka seslenen İnönü, memleketin iç idaresinde yeni bir devreye girildiğini belirttikten sonra siyasi tartışmaların düşmanlık derecesine ulaşmaması noktasında uyarılarda bulundu. Yeni bir

24 Cumhuriyet, 24 Nisan 1950, 11.327; Cumhuriyet, 25 Nisan 1950, Sayı: 11326.

25 Zafer, 10 Nisan 1950, Sayı: 346; Vakit, 24 Nisan 1950, Sayı: 11691.

26 Cumhuriyet, 25 Nisan 1950, Sayı: 9235; Cumhuriyet, 28 Nisan 1950, Sayı: 9238.

27 BCA, 490.1.0.0/10.53.9.

28 Ulus, 24 Mart 1950, Sayı: 10321.

anayasa hazırlanmasına bu nutkunda da değinen İnönü, altı okun partinin ana prensipleri olmakla beraber anayasadan çıkarılması gerektiğini söyledi²⁹.

Seçim çalışmalarında özellikle vurgulanan bir diğer mesele dış politika oldu. 27 Mart'ta Beypazarı'ndaki konuşmasında İnönü, gelecek yıllarda dış güvenlik konusuna ağırlık vereceklerini dile getirdi. Parti dış güvenlikte en önemli unsur olarak NATO'yu kabul etmekteydi. Ayrıca amaçlarının demokratik rejiminin huzuru ve istikrarlı bir şekilde yürütülmesi olduğunu beyan etti³⁰.

CHP, seçim sürecinde pek çok ayrılık yaşadı. Öyle ki 26 Mart'ta Milli Mücadele kahramanı Konya Milletvekili Ali Fuat Cebesoy partisinden istifa ettiğini duyurdu. Üstelik bu ayrılık için herhangi bir sebep de gösterilmemişti. Kamuoyunda Refet Bele'nin de partiden istifa edeceği haberleri yer alırken 27 Mart'ta Seyhan Milletvekili Sinan Tekelioğlu da partiden istifa ettiğini duyurdu³¹. Bu durumun halkın partiye güveninin sarsılmasına yol açıp açmadığı sonuçlar alındıktan sonra ortaya çıkacaktı.

Parti seçim çalışmalarına devam ederken bir yandan da halkın sevgisini kazanacak hamleler yapmayı ihmal etmedi. Bu amaçla gerçekleştirilen faaliyetlerden biri uzun yıllar ziyarete kapalı kimi türbelerin açılması oldu. Böylece bir hafta gibi üzerinde bulunan "*din düşmanı*" iddialarına cevap veriliyordu. Nitekim 30 Martta Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, Bursa'da Osman Gazi, Konya'da Gazi Alâeddin, Kırşehir'de Âşık Paşa ve Akhisar'da Nasrettin Hoca türbelerinin açılacağını duyurdu³². 6 Nisan günü düzenlenen özel bir törenle Gazi Osman Türbesi ziyarete açıldı³³.

CHP, Güney ve Doğu Anadolu'ya ayrı önem verdi. Öyle ki nisan ayının hemen başlarında bu bölgeleri kapsayan ziyaretler başladı. İsmet İnönü, 1 Nisan 1950'de Diyarbakır ve Elazığ³⁴, 2 Nisan'da Gaziantep ve Maraş'a giderek bölge halkının desteğini kazanmaya çalıştı³⁵. 3 Nisan'da Adana'ya gelen İnönü, burada muhalefeti siyasette şiddet usullerine başvurmakla suçladı. Bu siyaset tarzının seçimlerde başarılı olmasını siyasi ahengi baltalayacak husus olarak nitelendirdi³⁶. 4 Nisan'da Konya ve arkasından Ankara'ya geçen İnönü'nün seçim vaatleri arasında yeni bir anayasa ve iki meclisli bir yapı yine öne çıkıyordu³⁷.

Hükümet üyeleri yaptıkları seçim çalışmalarında halka yeni yatırımların müjdesini vermeye başladılar. Bu amaçla Ulaştırma Bakanı Dr. Kemal Satır

29 *Cumhuriyet*, 26 Mart 1950, Sayı: 9205.

30 *Ulus*, 28 Mart 1950, Sayı: 10321.

31 *Zafer*, 27 Mart 1950, Sayı: 332.;

32 *Cumhuriyet*, 31 Mart 1950, Sayı: 9210.

33 *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1950, Sayı: 9216.

34 *Ulus*, 1 Nisan 1950, Sayı: 10328.

35 *Ulus*, 2 Nisan 1950, Sayı: 10329.

36 *Akşam*, 3 Nisan 1950, Sayı: 11336.

37 *Cumhuriyet*, 5 Nisan 1950, Sayı: 9215.

halka yolcu taşınması amacıyla 16 vagonlu tren ve yeni gemilerin alınacağını müjdeliyordu³⁸.

İsmet İnönü'nün seçim çalışmaları devam ederken Başbakan Şemsettin Günaltay 8 Nisan'da seçim çalışmalarına katılmak amacıyla Çankırı, Kastamonu, Zonguldak ve Bolu'yu kapsayan bir geziye çıktı³⁹. Günaltay 10 Nisan'da Çankırı'da yaptığı konuşmada, seçimlerde oy verirken dikkat edilmesini, haysiyet ve şerefli kimselere oy verilmesini istedi⁴⁰. Aynı gün Kastamonu'da yaptığı konuşmada İnönü'nün de işaret ettiği gibi demokratik rejimin devamına dikkat çekti ve mevcut meclisin bütün kuvveti elinde bulundurduğunu, bu sebeple kuvvetler ayrılığının sağlanması gerektiğine dikkat çekerek İnönü'nün dediği gibi ikinci bir meclis kurulması gerektiğini söyledi. Köylü politikasına da değinen Günaltay, tarımda makineleşmeye önem verdiklerini ve bu konuda gerekenleri yapacaklarını anlattı⁴¹.

11 Nisan'da CHP Genel Merkezi, teşkilatlara bir genelge gönderdi. Seçimlerde takip edilecek politikalar hakkında bilgi verilerek propaganda komiteleri oluşturulması, bu komitelerin haftalık faaliyetlerini rapor olarak genel merkeze göndermesi istendi. Köylülere önem verilmesi istenen belirtilen genelgede propaganda komitelerinin köylere kadar uzanması, hiçbir köyün unutulmamasının önemi belirtildi⁴².

Tarıma önem verdiklerini pek çok kez dile getiren Günaltay, 11 Nisan'da İşletmeler Bakanı Münir Birsell ve BM İktisadi İşbirliği Teşkilatı uzmanlarıyla beraber Zonguldak Limanı'nın temel atma töreninde konuştu. Günaltay, Zonguldak'tan sonra İzmir, İskenderun ve Samsun limanlarının temellerinin atılacağını, bu limanlarla birlikte tarım ürünlerinin uluslararası piyasalara kolayca ulaştırılacağını söyledi. Bu limanlar için finansal kaynağın Milletlerarası Kalkınma Bankası'ndan sağlanacağını dile getirdi. Kooperatifçiliğe de önem verileceğini ve bu yolla makineleşmenin hızlandırılacağını vurguladı⁴³.

15 Nisan'da İstanbul'un Beykoz ilçesinde yapılan açık hava toplantısında konuşan Ekrem Tur, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin geçmişine vurgu yaparak CHP'nin bu cemiyetler içerisinde çıktığını belirtti ve ülkenin kurucu partisi olduğunu dile getirdi. Geçmiş dönemlerde demiryolu, sanayileşme ve eğitim alanında yapılan faaliyetlere değinerek muhalefeti sadece eleştirmekle suçladı⁴⁴.

CHP ve DP arasında seçim mücadelesi sürerken 11 Nisan 1950'de Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatının ardından bir yumuşama dönemine girildi.

38 *Cumhuriyet*, 6 Nisan 1950, Sayı: 9216.

39 *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1950, Sayı: 9219.

40 *Cumhuriyet*, 11 Nisan 1950, Sayı: 9221.

41 *Cumhuriyet*, 12 Nisan 1950, Sayı: 9222.

42 *BCA*, 490.1.0.0/10.55.1.

43 *Ullus*, 12 Nisan 1950, Sayı: 10333.

44 *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1950, Sayı: 9226.

Fevzi Çakmak için İstanbul'da düzenlenen cenaze töreni sırasında bir grup, CHP aleyhine sloganlar attı ve tekbir getirdi. CHP ise bu durumu irticai bir eylem olarak nitelendirdi⁴⁵. İstanbul'da çıkan olayların ardından Başbakan Günaltay ve DP Genel Başkanı Celal Bayar, 21 Nisan'da Ankara'da bir görüşme gerçekleştirdi. DP, çıkan olaylardan rahatsızlık duyduğunu ve seçimin güven ve huzur içinde geçmesi için hükümete gereken desteği vereceğini belirtti⁴⁶.

CHP bir yandan seçim çalışmalarına devam ederken diğer yandan seçim beyanamesi için hazırlıklarını sürdürüyordu. Nitekim 27 Nisan'da seçim beyanamesini halka ilan etti. Beyanname *"halkın refahı ve yurdun kalkınması için CHP ve Hükümetleri rasyonel bir programla hizmete hazırdır"* cümlesiyle başlamaktaydı. 1950-1954 yılları arasında yapılması planlanan hususlar 32 maddede sıralandı. *"Rejimin takviyesi"* adlı ilk başlığın altında sıralanan dört maddede çok partili hayatın devam etmesi gerektiği, iki meclisli bir yapı kurulması, devlet başkanı yetkilerinin azaltılarak bir hakem görevi görmesinin sağlanması, anayasanın değiştirilmesi ve 6 okun anayasadan çıkarılması ve laikliğin korunması gerektiği gibi hususlar belirtildi. *"En Başta Köylü ve Çiftçi"* adlı bölümde ise makineleşme, köy okulları, köylünün eğitimi, her köye bir radyo verilmesi, toprak dağıtımının hızlandırılması gibi vaatler sıralandı. Beyanamedeki diğer başlıklar ise şöyle sıralanıyordu: *"Orman Davamız, Yakacak Meselesinin Önemi, Şehir ve Kasabalarımız İçin Mesken Meselesi, Sıtma ve Veremle Mücadele, Özel İdareler, Orta Okullar, Teknik Okullar, Suların Tanzimi, İller Bankası, Yol Daima Yol, Doğu Kalkınması, Petrol İşletmesi Kurulacaktır, Limanlar ve Küçük İskeleler, Adalet İşlerimiz, Sosyal Tenasüdü Kuvvetlendireceğiz, Bizim Devletçiliğimiz ve Özel Teşebbüs, Küçük Sanayi Kredisi, İşletmeler ve Tekel, Bütçe Siyasetimiz, Türk Parası, Barem Kanunu, Vatandaş ve Hazine, Milli Savunmamız ve Dış Politika"*.

"Bizim Devletçiliğimiz ve Özel Teşebbüs" adlı bölümde *"Bizim devletçiliğimiz maden işletmelerinin, büyük enerji santrallerinin ve ağır endüstrinin kurulması, savunma endüstrisi ve bayındırlık işleri gibi büyük teşebbüsler ile kamu hizmetlerini ilgilendiren ulaştırma ve posta, telgraf ve telefon gibi işlerden ibarettir"* denilmekteydi. Yani CHP, özel teşebbüsün önünü açacak tedbirler almakla birlikte özel teşebbüsün yetersiz olduğu ağır sanayi alanlarında devletçi politikalar izleyecekti. *"Dış Politikamız"* bölümünde *"Birleşmiş Milletler ailesi içinde milli selamet ve refahı yüksek bir insanlık idealine bağlı gören politikaya devam edeceğiz"* denilerek, İngiltere ve Fransa ittifakına büyük önem verildiği belirtildi. Ayrıca ABD ile olan ilişkilerin ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda ilerletilmesini dış politikanın ana hedefleri arasında saydı⁴⁷.

Beyannamenin yayınlanmasının ardından İnönü, Eskişehir ve Afyon'da seçim çalışmalarına katıldıktan sonra 3 Mayıs'ta İzmir'e gitti. Burada büyük bir coşkuyla karşılandı. Öyle ki halk İnönü'ye *"Baba"*, *"Lozan kahramanı"* gibi

45 *Cumhuriyet*, 13 Nisan 1950, Sayı: 9226; *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1950, Sayı: 9228.

46 *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1950, Sayı: 9232.

47 *Ulus*, 28 Nisan 1950, Sayı: 10353.

sloganlarla karşılık verdi. İzmir’de yapacağı konuşma öncesinde gazetecilerin sorularını yanıtlayan İnönü, seçimleri yarış atına benzettiğini söyledi ve “*bu muhalefeti dostluğum ile yeneceğim*” diye ekledi⁴⁸. 4 Mayıs’ta yaptığı konuşmasında çok partili hayatla birlikte yeni bir hayatın başladığını, Türkiye’nin hür ve demokratik rejimler arasında parlayan bir yıldız gibi yükseldiğini, bu süreçte eksiklikler varsa bunların da düzeltileceğini dile getirdi. Kadın haklarına da vurgu yapan İnönü, partiler içerisinde en çok kadın adayı kendilerinin gösterdiğini ifade ederek, geçmiş dönemlerde kadın haklarında gerçekleştirilen yeniliklerden bahsetti. Konuşmasının ardından CHP İzmir il binasında Musevilerden oluşan heyetle görüşme gerçekleştirdi⁴⁹.

İnönü, 5 Mayıs’ta Manisa’da Marshall Yardımlarına değindi ve bu yardımlar sayesinde gelecek dönemlerde yatırımların hızlandırılacağını vaat etti. İnönü, Manisa Halkevi’nde yaptığı konuşmasında ise henüz yayınlanmamış DP’nin seçim beyanamesine atıfla “*Bayar’a bir yerde rastlarsam ilk isteyeceğim şey seçim beyannameleridir*” diyerek DP’yi eleştirdi⁵⁰.

Açık hava toplantıları devam ederken 6 Mayıs’ta partilerin radyo konuşmaları başladı. Radyo yayınlarında CHP adına ilk konuşan Sadi Irmak oldu. Irmak, 27 yıldır iktidarda olduklarını hatırlatarak bu kadar uzun süre iktidarda kalan bir partinin icraatlarında kusur aranırsa bulunabileceğini, ancak asıl önemli olanın Türk milletinin ırk, mezhep, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın yeni bir milliyet anlayışı etrafında birleştirilmesi olduğunu ve CHP’nin bunu başardığını söyledi⁵¹.

6 Mayıs 1950’de Biga ve Çanakkale’de konuşan İnönü, DP’nin diktatörlük eleştirilerine karşılık “*bir seçim zamanında her gün memleketin en az otuz yerinde seçim toplantıları yapılan bir diktatörlük ülkesi görülmüş müdür? Seçim zamanında diyar diyar dolaşarak, kendini vatandaşlarına beğendirmeye çalışan diktatör işitilmiş midir*” diyerek tepki gösterdi ve eleştirileri reddetti⁵².

Seçimler yaklaştıkça çalışmalar da hızlanmaya başladı. Aynı gün Başbakan Yardımcısı Nihat Erim Hereke’de, Devlet Bakanı Cemil Said Barlas Antep’te halka hitap etti. İnönü ise 7 Mayıs’ta Bursa’ya gitti⁵³.

CHP’nin açık hava toplantılarında hiç şüphesiz en kalabalık ve görkemli olanı İstanbul mitingi oldu. Miting öncesi 8 Mayıs’ta İstanbul’a gelen İnönü, büyük bir kalabalık tarafından karşılandı. O kadar ki kalabalık sebebiyle trenden bir türlü inemeyince trenin en arka vagonuna giderek buradan aşağı indi. İzdiham, İnönü’nün bindiği vapurda da devam etti. 9 Mayıs’ta Taksim Meydanı’nda yapılan miting sırasında İnönü’yü büyük bir kalabalık karşıladı.

48 *Cumhuriyet*, 3 Mayıs 1950, Sayı: 9243; *Cumhuriyet*, 4 Mayıs 1950, Sayı: 9244.

49 *Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1950, Sayı: 9245.

50 *Cumhuriyet*, 6 Mayıs 1950, Sayı: 9244.

51 *Cumhuriyet*, 7 Mayıs 1950, Sayı: 9246.

52 *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1950, Sayı: 9248.

53 *Cumhuriyet*, 8 Mayıs 1950, Sayı: 9248.

İnönü'nün konuşmasında muhalefetin sürekli vurguladığı anti demokratik kanunlara değindi. Mevcut kanunlar içerisinde komünizmle mücadele ve dinin siyasete alet edilmemesini kapsayan kanunlar dışında anti demokratik kanun olmadığını iddia etti. Bu kanunların da mevcut nizamın korunması için gerekli olduğunu ve bir değişikliğe gidilmeyeceğini dile getirdi. Bunun dışında kadın hakları konusunda daha önce yapılanlara değindi⁵⁴. 10 Mayıs'a gelindiğinde seçim kanununun 134. maddesi gereği partilerin seçim propagandaları sona erdi⁵⁵.

3.2. DP'nin Seçim Çalışmaları

Seçim tarihinin erkene alınacağına ilişkin tartışmalar başlayınca DP vakit kaybetmeden çalışmalara başladı. 5 Mart 1950'de Adana İl Kongresi'ne katılan Genel Başkan Celal Bayar, "Seçimlerin yakında başlayacağı her nazarda kendisini göstermektedir" dedi ve ardından "O büyük güne hazır mısınız?" diye sordu⁵⁶. Bayar bu sözlerle seçim çalışmalarını başlatmış oldu.

DP, 1946 seçimlerinde yaşanan usulsüzlükler nedeniyle 1950 seçimlerine bir koalisyon kabinesiyle gitmeyi istedi. Böylece seçimler süresince yaşanması muhtemel olan usulsüzlüklere engel olunabileceği iddiasında bulundu. Nitekim 17 Mart'ta gazetecilerin sorularını yanıtlayan Celal Bayar, koalisyon kabinesinin kurulmasıyla seçim güvenliğinin sağlanacağını savundu⁵⁷.

DP'nin seçim çalışmalarının önemli bir ayağını partiye yakın basının yaptığı haberler teşkil etti. Öyle ki partiye yakın basında her gün CHP'den ayrılarak DP'ye katılan il ve ilçe örgütlerine ilişkin haberler yer almaktaydı. Aynı zamanda 1946 seçimlerindeki usulsüzlükler hatırlatılırken, DP de seçim kanununa aykırı hususları hemen gündeme taşıdı ve bu konuda gerekenlerin yapılmasını istedi. Özellikle idari teşkilatların CHP tarafından bir parti organı gibi kullanılması sıkça eleştirildi⁵⁸.

Bayar, 20 Temmuz'da Antep'te il kongresinde yaptığı konuşmada seçimleri bir muharebeye benzetti ve zaferi kazanmak için bütün kuvvetlerin

54 *Cumhuriyet*, 10 Mayıs 1950, Sayı: 9250; CHP'nin İstanbul mitingi beklenenden çok daha kalabalıktı. Öyle ki İstanbul İl Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, bir ara kürsüye gelerek İnönü'ye "İşte Paşam, İstanbul" diyerek övünüyordu. Ancak bu kalabalık kitlenin tavrı seçimlerde beklenildiği şekilde olmadı. Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, s.454.

55 *Cumhuriyet*, 11 Mayıs 1950, Sayı: 9251.

56 *Cumhuriyet*, 6 Mart 1950, Sayı: 9185.

57 *Zafer*, 18 Mart 1950, Sayı: 323.

58 *Zafer*, 18 Mart 1950, Sayı: 323; DP'nin iddialarına göre Diyarbakır Valisi, seçimleri CHP'nin kazanması için halka toprak ve tohumluk dağıtarak köylüleri her gün valiliği ziyarete mecbur bırakıyordu. Ayrıca vali, müftü ve şeyh olarak bilinen kimselerden de CHP'nin seçim kampanyası için faydalanmak istiyordu ve bu alanda çalışmalar yürütüyordu. *Zafer*, 21 Mart 1950, Sayı: 326. Yine Zafer gazetesinde çıkan bir habere göre Beypazarı kaymakamı da Bayındırlık Bakanlığı'nın otomobiliyle her gün CHP adına propaganda yapıyordu. *Zafer*, 1 Nisan 1950, Sayı: 337.

bir araya gelmesinin şart olduğunu ifade etti⁵⁹. Adnan Menderes ise 25 Mart'ta İzmir'de anti demokratik kanunlara değindi ve CHP döneminde meydana gelen yolsuzluk ve aksaklıkların nedeninin bu kanunlar olduğunu iddia etti. İnönü'nün ikinci bir meclis kurulması fikrini eleştiren Menderes, bu meclisin kuruluş amacının seçilemeyen mebusların ve valilerin hiç olmazsa bir ayan meclisinde kendilerine görev verileceğini düşünerek gönlünü almak olduğunu savundu. Konuşmasında partili cumhurbaşkanlığına da değinen Menderes, İnönü'yü Cumhurbaşkanı olarak CHP adına faaliyet yürüttüğü için tarafsız kalmamakla suçladı⁶⁰.

Celal Bayar, 1950 seçimlerine ilişkin ilk seçim nutkunu 26 Mart'ta Konya'da verdi. Bayar 26 Mart'ta Konya'da yaptığı konuşmasında hükümeti eleştirerek plansız ve programsız iş yapmakla suçladı. CHP döneminde her bakanlık değişiminde yeni gelen bakanın bir öncekinin icraatlarını tamamen değiştirdiğini söyleyen Bayar, bunun nedeni olarak partinin net bir yol takip etmemesini gösterdi. Buna kanıt olarak da Varlık Vergisi, Orman Kanunu ve Toprak Kanunu'nu örnek gösterdi. Bayar ayrıca koalisyon kabinesi kurulması fikrini burada da yeniledi. Bu kabineyle seçimlere gidilirse sonuçlara kimsenin itiraz etmeyeceğini belirtti⁶¹.

DP'nin seçim çalışmalarında şüphesiz İstanbul önemli bir yer tuttu. Bayar 31 Mart'ta İstanbul il kongresinde yaptığı konuşmada İstanbul'un en önemli iki meselesini mesken ve gıda sorunu olarak tanımladı. Artan kiralar ve hızla yayılan gecekondular üzerinden hükümeti eleştirerek kendilerinin bu sorunları çözeceğini vaat etti⁶². Bayar, sendikaların kurulmasına ilişkin parti programlarındaki maddeyi hatırlatarak seçimleri kazanmaları halinde bunu hayata geçireceklerini ve sendika kurulmasına ilişkin yasakları kaldıracaklarını dile getirdi⁶³. 2 Nisan'da ise İstanbul'un ilçelerini dolaşarak halka, partilerinin vaatleri hakkında bilgi vermeye devam etti. Aynı gün Kasımpaşa'da işçilere grev hakkı verileceğini belirtti. Ayrıca deniz ticaretine de değinen Bayar, "biz sanatımızla, ticaretimizle hatta sporumuzla denize çıkmak zorundayız" diyerek içe kapalılığı kıracaklarını vurguladı⁶⁴.

2 Nisan'da Eskişehir il kongresine katılan Fuat Köprülü ise DP'de hiçbir imtiyazlı sınıf olmadığını ve olmayacağını, milletin tek bir şahsa bağlanmayacağını, 14 Mayıs'ta Türk milletinin mukadderatına hâkim olduğunu tüm dünyaya ilan edeceğini söyledi⁶⁵.

59 *Cumhuriyet*, 21 Mart 1950, Sayı: 9200.

60 *Zafer*, 26 Mart 1950, Sayı: 331.

61 *Zafer*, 27 Mart 1950, Sayı: 332; *Akşam*, 28 Mart 1950, Sayı: 11300.

62 *Zafer*, 1 Nisan 1950, Sayı: 337.

63 *Zafer*, 1 Nisan 1950, Sayı: 337.

64 *Zafer*, 3 Nisan 1950, Sayı: 339.

65 *Zafer*, 3 Nisan 1950, Sayı: 339.

DP'nin seçim çalışmalarında dile getirdiği vaatler dışında bir diğer önemli propagandası da partiye katılan isimler oldu. Bu isimler içerisinde Milli Mücadele kahramanı olarak halk tarafından yakinen bilinen isimler önemli bir yer tutuyordu. Örneğin Askeri Yargıtay İkinci Başkanı Korgeneral Fahri Belen, görevinden istifa ederek 6 Nisan'da DP'ye katıldı. Basın bu durumu ilk sayfadan halka duyurdu⁶⁶.

DP Genel İdare Kurulu, seçimlerin yaklaşmasını da göz önünde bulundurarak, çalışmalarının hızlandırılması için 25 Mayıs'ta bir program hazırladı ve kimlerin hani bölgelerde faaliyet yürüteceklerini belirledi⁶⁷. Bu amaçla Genel Başkanı Celal Bayar 28 Nisan'da Bolu, Kastamonu, Sinop ve Samsun'u kapsayan 6 günlük seçim seyahatleri için Ankara'dan hareket etti⁶⁸.

Seçim çalışmaları içerisinde partiler Atatürk'le ilişkilerini bir propaganda malzemesi olarak kullandılar. Öyle ki CHP'nin, "*Atatürk'ün Partisi*" sıfatını sık sık dile getirmesi üzerine Bayar da Atatürk'ün son Başvekili olduğunu hatırlattı. DP'nin seçim konuşmalarında dikkat çeken bir diğer konu laikliğe yaklaşımı oldu. 30 Nisan'da Kastamonu'da halka seslenen Bayar, laikliğin din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması olduğu gibi, aynı zamanda kişinin dini yaşamına müdahale etmemek olduğunu belirterek CHP'nin laiklik anlayışını eleştirdi⁶⁹.

CHP'nin seçim çalışmalarında olduğu gibi DP için de radyo konuşmaları oldukça önemliydi. Radyo konuşmaları sayesinde geniş kitlelere ulaşılması partinin bu konuda daha dikkatli davranmasını gerektiriyordu. Ankara ve İstanbul radyolarında konuşma gerçekleştiren DP temsilcileri iktisadi meselelere ağırlık verdi. 5 Mayıs'ta İstanbul Radyosu'nda konuşan Prof. Dr. Muhlis Ete, CHP'nin iktisat politikasını ağır şekilde eleştirdi. Bakanların farklı iktisadi politikalar uyguladığını ve bir türlü sonuç alınmadığını söyleyen Ete, CHP'nin masa üstünde kararlar alsa da sahada bunları uygulamadığını iddia etti. Yanlış yatırımlarla halkın parasının boşa gittiğini söyleyen Ete, buna örnek olarak uçak fabrikalarının kurulmasını gösterdi. Bu fabrikalar kurulmasına rağmen sipariş alamadığını ve malını satamadığı için zarar ettiğini iddia etti. Partilerinin özel teşebbüse önem vereceğini ancak bunun devletin tüm alanlardan çekilmesi anlamına gelmediğini ifade ettikten sonra devletçilikten anladıklarını "*devlet tanzimciliği*" olarak tanımladı⁷⁰.

Celal Bayar, 6 günlük Orta Karadeniz seyahatini tamamlamasının ardından Diyarbakır, Sivas ve Elazığ'da mitingler düzenledi. Mitinglerin hemen hepsinde halk tarafından büyük coşkuyla karşılandı⁷¹. Seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte seçim güvenliği tartışmalarını yeniden başlatan Bayar,

66 *Zafer*, 7 Nisan 1950, Sayı: 343.

67 *Zafer*, 26 Nisan 1950, Sayı: 362.

68 *Zafer*, 28 Nisan 1950, Sayı: 364.

69 *Zafer*, 29 Nisan 1950, Sayı: 365; *Zafer*, 1 Mayıs 1950, Sayı: 366.

70 *Cumhuriyet*, 5 Mayıs 1950, Sayı: 3245; *Zafer*, 5 Mayıs 1950, Sayı: 370; *Zafer*, 6 Mayıs 1950, Sayı: 371.

71 *Zafer*, 6 Mayıs 1950, Sayı: 371.

7 Mayıs'ta Malatya'da yaptığı konuşmada bir parti üyesinin CHP'li biri tarafından öldürüldüğünü, daha önce gittiği yerlerde de buna benzer olaylar gerçekleştirildiğini söyleyerek cinayetlerden CHP'yi sorumlu tuttu⁷².

DP, 8 Mayıs'ta seçim beyannamesini yayınladı. Beyanname iki temel noktaya dayandırılıyordu. Birincisi CHP'nin vaatlerinin eleştirisi, diğeri idari ve iktisadi reformları içeriyordu. CHP'nin seçim vaatleri, plânsız ve abartılı olduğu iddialarıyla eleştirildi. Limanlar, yol yapımı gibi vaatlerde bulunduğunu ancak bunların hangi parayla ne şekilde yapılacağını açıklanmamasının şüphe doğurduğu iddia edildi. CHP'nin geçmiş dönemlerde gerçekleştirdiği politikaların ülkeye getirisi olmadığı, birçok devletin savaş öncesi üretimini aştığı ancak Türkiye'nin zirai üretimde bile artış göstermediği iddia edildi. Ayrıca DP'ye göre CHP'nin beyannamesi herhangi bir yenilik vaat etmiyordu. CHP'nin ziraat meselesinde gelişme yakaladığı belirtilse de bu durumda "Amerikan dostlarımızın, Marshall yardımlarına" dayandırılıyordu. CHP'nin ekonomi politikası, ekonominin ve özel teşebbüsün baskı altında tutulması olarak tanımlandı ve eleştirildi. Zirai gelişmeye önem verilmediği, ölçsüz harcamalar gerçekleştirildiği, Devlet İşletmeleri'nin verimsizliği, akaryakıt fiyatlarındaki artış, orman ürünlerinin pahalılığı gibi konular gündeme⁷³.

Ardından DP'nin vaatleri sıralandı. Buna göre DP, ilk olarak tasarrufa giderek bütçeyi dengeye sokacak ve bu yolla elde edilen geliri, üretimi arttıracak yatırımlara dönüştürecek. Özel sektörün gelişmesi amacıyla bürokratik işlemler kolaylaştırılacak ve devlet müdahalesi asgari düzeye indirecek⁷⁴. Beyanname üzerinde önemle durulan konulardan biri yabancı sermaye meselesi oldu. Dünyada meydana gelen teknolojik gelişmeler düşünüldüğünde ülkenin ilerlemeyi tek başına yakalaması için uzun zaman geçmesi gerektiği ve hatta Türkiye'nin bu sermaye ve ileri teknolojiye muhtaç olduğu belirtildi. İşçi ve köylünün hayat şartlarının iyileştirilmesi için iktisadi imkânlar çerçevesinde atılım yapılacaktı. Ayrıca ülkenin tek parti zihniyetinden, kanunlarından, alışkanlık ve anlayışından tek tek kurtarılacağı vaat edildi. İktidarın seçimlerle değişmesini tabiileştirmek milli vazife olarak kabul edildi. Ayrıca DP iktidarı kazanırsa devr-i sabık yaratılmayacak ve hiçbir vatandaş ya da zümre iktidar değişmesinden zerre kadar sıkıntıya uğratılmayacak, "halka mal olmuş inkılâplara" hürmet gösterecek⁷⁵.

72 Zafer, 8 Mayıs 1950, Sayı: 372; Zafer gazetesinin iddiasına göre 4 Mayıs'ta, Malatya DP Merkez İlçe İdare Kurulu üyesi Mehmet Karakaş, sarhoş olan CHP'li Nuri Şeftalici tarafından silahla öldürülmüştü. Gazete bu olayların, DP'ye üye olan kişileri sindirmek için gerçekleştirildiğini iddia etti. Zafer, 6 Mayıs 1950, Sayı: 371; Yine aynı gazetenin 8 Mayıs'ta yayınladığı bir habere göre 7 Mayıs'ta Zonguldak'ta dört sarhoş CHP'li, ihtiyar bir DP'liyi öldürmüştü. Zafer, 8 Mayıs 1950, Sayı: 372.

73 Zafer, 9 Mayıs 1950, Sayı: 373.

74 Zafer, 9 Mayıs 1950, Sayı: 373.

75 Zafer, 9 Mayıs 1950, Sayı: 373.

Beyanname dış politikadaki meselelere ilişkin görüş ve vaatlere yer vererek son buldu. Buna göre Türkiye, Fransa, İngiltere ve ABD ile olan dostluğuna devam edecekti. Dış politika alanında ABD ile ilişkilere ayrıca yer ayrıldı. “Müttefiklerimizle ve büyük dostumuz Birleşik Amerika ile siyasi ve iktisadi münasebetlerimizi, samimiyet ve anlayış havası içinde her gün daha da kuvvetlendirmek en büyük emelimizdir” denilerek ABD’ye verilen önem vurgulandı. Ayrıca Sovyet Rusya tehdidinde atıfta bulunularak yakın komşumuzun karanlık emelleri karşısında milli müdafaanın göz önünde bulundurulmasının bir vatan borcu görüldüğü belirtildi. Beyanname “Söz milletindir” cümlesiyle son buldu⁷⁶.

3.3. MP ve MKP'nin Seçim Çalışmaları

Seçimlere katılan partiler arasında MP ve MKP de vardı. Nitekim seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte MP seçim çalışmalarını hızlandırdı. 20 Mart'ta İstanbul İl Kongresi'nde konuşan MP Genel Başkanı Hikmet Bayur baskı ve sefaletten kurtulmak için gerekirse canını vereceğini ve bu uğurda ölmekten korkanların partiyi terk etmesini istedi⁷⁷.

DP ve CHP'de olduğu gibi MP de il kongreleri vesilesiyle çalışmalarına başladı. 2 Nisan'da Adana'da yapılan il kongresine katılan partinin ileri gelenleri burada iktidarı ve DP'yi eleştirdi. 3 Nisan'da İnönü Meydanı'nda bir miting tertip edildi. Burada ilk sözü Genel Sekreter Ahmet Tahtakılıç aldı. Tahtakılıç, seçimlerde sürekli dış politikadan bahsedilerek bir siyaset oyunu yapıldığını ve dış politikada tehlikeli bir durum varsa bunun çözümünün kuvvetli bir idare kurmaktan geçtiğini söyledi. İnönü'yü şiddet politikası yürütmekle suçladı. Prof. Vasfi Raşid Sevük, ülkede söz hürriyetinin olmadığını ve anti demokratik kanunların biran evvel kaldırılması gerektiğini ifade etti. Konuşmaların ardından kürsüye gelen Hikmet Bayur ise dinleyicilere ülkede hala şeflik sisteminin uygulandığını ve buna karşın MP'nin millet iradesine saygı gösteren tek parti olduğunu söyledi⁷⁸.

MP seçim çalışmalarına İstanbul'da devam etti. Burada yapılan mitinglerde DP ve CHP eleştirilmeye devam edildi⁷⁹. Seçim sistemini eleştiren MP, özellikle karma liste yapılmaması konusunda halkı sık sık uyardı. Böyle listelerin iktidarın hile yapmasını kolaylaştıracağını iddia etti⁸⁰.

2 Mayıs'ta MP'nin seçim beyanamesi yayımlandı. Beyanamede 1946 seçimlerinin infial yarattığı belirtildi ve aradan geçen 4 yıl içerisinde tahakküm ve siyasi nüfuzun arttığı savunuldu. İnönü'nün yeni bir anayasa yapılmasına

76 Zafer, 9 Mayıs 1950, Sayı: 373.

77 Cumhuriyet, 20 Mart 1950, Sayı: 9199.

78 Akşam, 2 Nisan 1950, Sayı: 11305; Cumhuriyet, 3 Nisan 1950, Sayı: 9213.

79 Cumhuriyet, 16 Nisan 1950, Sayı: 9226.

80 Cumhuriyet, 24 Nisan 1950, Sayı: 9234; Akşam, 3 Mayıs 1950, Sayı: 11336; Cumhuriyet, 3 Mayıs 1950, Sayı: 9243.

ilişkin sözlerine karşılık beyannamede “ mevcut anayasanın tam tatbikine mani olan kimse anayasanın kifayetsizliğinden bahsetmemelidir” denilerek İnönü’nün samimi olmadığı iddia edildi. Ayrıca mevcut seçim kanununun temsilde adalet sağlamadığı belirtilerek yeni bir seçim kanunu yapılması gerektiği, yerli ilaç üreticilerinin ve hekimlerin desteklenmesi gibi hususlara yer verildi⁸¹. Seçim çalışmaları boyunca hem CHP, hem de DP’ye karşı sert eleştiriler getiren MP’nin propagandalarında Fevzi Çakmak’ın manevi varlığı ve dini öğeler büyük yer tuttu⁸².

MKP Genel Başkanı Nuri Demirağ ise 4 Nisan’da yaptığı açıklamasında muhalefetin kazanması için tek vücut halinde hareket edilmesi gerektiğini belirtti. Devletçiliğin “beceriksiz bir bolşeviklik” olduğunu söyleyen Demirağ “çok iş az laf” yapan, alanında başarılı kişilerle Amerikan geleneklerine uygun bir sistemin kurulmasını savundu⁸³.

MKP ilk mitingini 23 Nisan’da Ankara’da gerçekleştirdi. Demirağ burada yaptığı konuşmasında devletçi politikaları eleştirdi ve devletin kötü bir tüccar ve ziraatçı olduğunu iddia ederek iktisadi teşekküllerinin hayat pahalılığına sebep olduğunu iddia etti⁸⁴.

4. Seçimlerin Yapılması ve Sonuçları

14 Mayıs 1950’de saat 08.00’den itibaren oylar kullanılmaya başlandı. 22 yaşını doldurmuş vatandaşlar sandık başlarına gitti⁸⁵. Seçimler süresince herhangi bir olumsuzluk yaşanmadı. 14 Mayıs akşamı bir basın toplantısı düzenleyen Celal Bayar, herhangi bir şikâyet almadıklarını bildirdi.⁸⁶

15 Mayıs’tan itibaren gazetelerde seçim sonuçlarına ilişkin veriler yer almaya başladı. Seçimleri DP’nin kazandığı artık netleşmiş olsa da milletvekili sayısı konusunda gazeteler arasında ciddi farklar vardı. 15 Mayıs tarihli Akşam gazetesinde DP’nin 350 milletvekili çıkardığı duyurulurken, Cumhuriyet gazetesi 16 Mayıs’ta DP’nin 36 ilde tam liste halinde kazandığı ve 385 milletvekili çıkaracağını yazıyordu. 17 Mayıs tarihli Zafer gazetesinde ise DP’nin 434, CHP’nin 52 ve MP’nin 1 milletvekili çıkardığı belirtildi⁸⁷.

Seçimlerin DP tarafından kazanıldığının anlaşılmasından sonra hükümet, görevden çekilmek üzere Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüştü. İnönü bu durumu görüşmek üzere Bayar’la bir araya geldi. Ancak Bayar, yeni hükümetin bu kadar kısa sürede kurulamayacağını göz önünde bulundurarak hükümetin meclis açılıncaya kadar görevde kalmasını istedi⁸⁸.

81 Cumhuriyet, 8 Mayıs 1950, Sayı: 9248.

82 Cumhuriyet, 17 Nisan 1950, Sayı: 9227.

83 Cumhuriyet, 4 Nisan 1950, Sayı: 9215.

84 Cumhuriyet, 24 Nisan 1950, Sayı: 9234.

85 Cumhuriyet, 14 Mayıs 1950, Sayı: 9254.

86 Cumhuriyet, 15 Mayıs 1950, Sayı: 9255.

87 Akşam, 15 Mayıs 1950, Sayı: 11348; Zafer, 15 Mayıs 1950, Sayı: 379; Cumhuriyet, 16 Mayıs 1950, Sayı: 9256.

88 Hükümetin çekilme isteğinin en önemli nedeni şüphesiz Başbakan Günaltay ve bakanların tamamının milletvekili seçilememiş olmasıydı. Zafer, 17 Mayıs 1950, Sayı: 381.

İktidar değişikliği basının yoğun ilgisiyle karşılaştı. Köşe yazarları, gazetelerde seçimleri değerlendirmeye başladı. Cumhuriyet gazetesi başyazarı Nadir Nadi, seçimlerin başarılı bir imtihan olarak tamamlandığını, ilk defa kansız ve ihtilalsiz bir iktidar değişikliği meydana geldiğini ve halk iradesinin sorunsuz bir şekilde gerçekleştirildiğini yazdı⁸⁹. Zafer gazetesindeki köşesinde seçimlere ilişkin görüşlerini yazan Adliye Fenik, DP'nin seçimleri kazanmasını muazzam bir inkılap olarak yorumladı. Seçimlerin emniyet içerisinde gerçekleştiğini ve böylece Türk milletinin, henüz demokrasiyi kavrayamayacağı şeklinde yapılan yorumlara gereken cevabı verdiğini belirtti⁹⁰. Şevket Rado ise Akşam gazetesindeki yazısında seçimlere ilişkin en önemli gelişmenin, sorunsuz bir şekilde bitirilmesi olduğunu söyleyerek "İlk gizli seçimi şikâyetsiz başaran Şemsettin Günaltay hükümetini ne kadar tebrik etsek azdır" diye yazdı⁹¹. Akşam gazetesinde yazan Halide Edip Adivar, 14 Mayıs tarihinin Demokrasi Bayramı olarak kabul edilmesini istedi⁹².

Seçimler yurtdışından da merakla izlendi. Türkiye'de görev yapan Sovyet, Çekoslovakya ve Polonya büyükelçileri çeşitli bölgeleri dolaşarak gözlem yaptı⁹³. ABD Dışişleri Bakanlığı'nca yapılan açıklamada seçimlerin "Demokrasi için ibret alınacak bir zafer" olduğu belirtildi. New York Times gazetesi ise 27 yıllık tek parti iktidarını çürümüş bir rejim olarak tanımladı ve seçimlerle Türk halkının bu rejime karşı memnuniyetsizliğini dile getirdiğini yazdı. Daily Telegraph gazetesi Türkiye'de uzun süredir bir istikrarsızlık olduğunu ve DP zaferi ile bu durumun sonlanacağını yazdı⁹⁴. Londra'da yayınlanan Daily Mail gazetesi ise seçimleri "hayret ve cesaret verici bir olay" olarak yorumları⁹⁵.

Seçim sonuçları CHP için tam bir hayal kırıklığı oldu⁹⁶. Yaşanan hezimetin parti teşkilatlarında bir umutsuzluğa neden olmaması için 17 Mayıs'ta Hilmi Uran, teşkilatlara bir genelge gönderdi. Genelgede seçimlerin kaybedilmesinde teşkilatların bir suçu olmadığı ve bundan sonra İnönü'nün etrafında kenetlenerek muhalefet vazifesini gerçekleştireceklerini belirtti⁹⁷.

DP ise 18 Mayıs'ta bir beyanname yayınladı. Beyannameye ülkenin huzur için çalışacağı, seçimlerin emniyet altında yapıldığı ve bunun da DP'nin kuruluşundan itibaren verdiği çabaların sonucu olduğu, CHP'nin milletin iradesine duyduğu saygıdan memnun olunduğu belirtildi. Ayrıca muhalif kadroların kanunların teminatı altında olduğu vurgulandı⁹⁸.

89 Nadir Nadi, "O Günün Manası", *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1950, Sayı: 9258.

90 Adliye Fenik, "Millet Şuurunun Hâkimiyeti", *Zafer*, 16 Mayıs 1950, Sayı: 380.

91 Şevket Rado, "Hükümeti Tebrik", *Akşam*, 16 Mayıs 1950, Sayı: 11349.

92 Halide Edip Adivar, 114 Mayıs Dair Son Söz", *Akşam*, 14 Haziran 1950, Sayı: 11378.

93 *Cumhuriyet*, 16 Mayıs 1950, Sayı: 9258.

94 *Zafer*, 17 Mayıs 1950, Sayı: 381.

95 *Cumhuriyet*, 18 Mayıs 1950, Sayı: 9258.

96 Aydemir, *Menderes'in Dramı*, s.138.

97 *Ulus*, 17 Mayıs 1950, Sayı: 10374.

98 *Akşam*, 19 Mayıs 1950, Sayı: 11352.

Meclis 22 Mayıs 1950'de açıldı ve Celal Bayar, 453 milletvekilinin 387'sinin oyuyla cumhurbaşkanlığına seçildi. Meclis Başkanlığı'na ise Refik Koraltan seçildi. Aynı gün Adnan Menderes, Celal Bayar tarafında kabineyi kurmakla görevlendirildi⁹⁹.

25 Mayıs'ta Adalet Bakanlığı Seçim Bürosu tarafından resmi seçim sonuçları ilan edildi. 8.905.576 seçmenin %88.88'ini oluşturan 7.916.091 kişi seçimlere katıldı¹⁰⁰. Buna göre oluşan tablo şu şekildeydi;

Tablo 1: Adalet Bakanlığı Tarafından Yayınlanan Seçim Sonuçları¹⁰¹

Parti	Oy Miktarı	Oran	Milletvekili
DP	4.242.831	%53.59	408
CHP	3.165.096	%39.98	69
MP	240.209	%3.03	1
Bağımsız	267.955	%3.40	9

1950 seçimlerinin sonuçları Adalet Bakanlığı Seçim Bürosu tarafından bu şekilde yayınlansa da sonuçları pek çok çalışma farklı şekilde vermektedir. Ahmet Emin Yalman'a göre DP 434, CHP 51, MP 1 milletvekili çıkarırken, Kemal H. Karpat'a göre DP 369, CHP 68, Bağımsızlar 7, MP 1 milletvekili çıkarmış, 15 milletvekilliği ise boş kalmıştır. Cem Eroğlu ve M. Serhan Yücel, milletvekilleri sayısını Adalet Bakanlığı Seçim Bürosu'na yayınlanan sayılarla aynı olarak verse de tüm bu verilerde oy oranları farklılık göstermektedir¹⁰². Konuya ilişkin kapsamlı bir çalışma yapan Ahmet Demirel'e göre DP 416, CHP 59, MP 1, Bağımsızlar 1 milletvekili çıkarmıştır. Ancak Demirel, aynı anda iki ilden seçime girenlerin varlığı yüzünden partilerin meclise gönderdiği milletvekili sayısının farklı olduğunu belirtmektedir. Demirel'e göre, DP 13 milletvekilini iki yerden aday göstermiş ve bu 13 aday her iki ilden kazanınca birini tercih etmeleri gerektiğinden DP'nin milletvekili sayısı 403'e düşmüştür. CHP ve MP'de ise iki yerden aday gösterilip kazanan yoktur. DP'nin seçimlerde kendi listesinden 5 bağımsız aday gösterdiğini belirten Demirel, bunları da DP listesinden çıkarınca DP'nin milletvekili sayısını 398 olarak belirlemiştir¹⁰³.

99 Zafer, 23 Mayıs 1950, Sayı: 387.

100 Cumhuriyet, 26 Mayıs 1950, Sayı: 9266.

101 Cumhuriyet, 26 Mayıs 1950, Sayı: 9266.

102 Yücel, *Demokrat Parti*, s.79; Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s.383-84; Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1946-1971)*, C. 4, s.216; Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, İstanbul, Timaş Yayınları, 1996, s.201-202; ; Ahmet Demirel'e göre bu tutarsızlığın asıl nedeni kullanılan liste usulü çoğunluk sistemidir. Buna göre seçimlerde oy kullanan kişiler her ne kadar adayları siyasi partiler belirlemiş olsa da esas itibariyle adayların kendisine oy kullanmaktadır. Liste usulüne göre seçmenler bir partinin tüm adaylarına oy verebileceği gibi aynı zamanda pek çok partiden adayların olduğu bir liste yaparak da oy kullanabilirdi. Bu sebeple oy sayımı sırasında oylar partiler bazında değil kişiler bazında sayıma tabi tutuldu. Seçim sonuçlarını veren Devlet İstatistik Enstitüsü ise partilerin aldığı oyları değil esasında bir ilde parti tarafından aday gösterilen kişilerin aldıkları oyların aritmetik ortalamasını partinin aldığı oy olarak hesaplamıştır. Ahmet Demirel, "50. Yıldönümüzde 1950 Seçimleri", *Tarih ve Toplum*, C. 33, S.197, 2000, ss.13-14.

103 A.g.m., ss.13-16.

Yukarıda bahsedildiği gibi DP listesinden seçimlere bağımsız olarak giren aday sayısı 8'dir. Dolayısıyla Ahmet Demirel'in belirttiği sayıdan 3 kişi daha düşülmesi gerekmektedir. Böylece DP'nin milletvekili sayısı 395'e düşmektedir. Ayrıca bu 8 bağımsız adaydan 2 kişi iki yerden aday gösterilmiş ve kazanmıştır. Dolayısıyla bu kişilerinde mevcut rakamdan düşülmesi gerekmektedir. Böylece ulaşılan sonuç, DP'nin 393 milletvekilliği kazandığıdır. Ahmet Demirel'in çalışmasında Konya'dan aday olan Murat Ali Ülgen de DP milletvekili olarak gösterilmektedir. Hâlbuki Ayın Tarihi'ne göre Ülgen seçimlere bağımsız aday olarak girmiş ve kazanmıştır. Dolayısıyla bu kişinin de düşülmesiyle milletvekilleri sayısı şu şekilde belirlenmiştir; DP 392, CHP 69, MP 1. Ayın Tarihi'ne göre seçimi kazanan bağımsız milletvekili sayısı 10'dur¹⁰⁴. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi DP listesinden bağımsız aday olan Cihat Baban ve Baha Koldaş, bağımsız olarak gösterilmemiştir. Dolayısıyla bu iki milletvekili bağımsızlara eklenmesiyle bağımsızların sayısı 12'ye çıkmaktadır.

14 Mayıs 1950 seçimleri sonucunda seçilen milletvekillerinin partilere göre dağılımı¹⁰⁵, ara seçim sonuçları, istifa ve vefatlara ilişkin bilgiler tablolar halinde eklerde belirtilmiştir.

Sonuç

Türk siyasi hayatında 1950 seçimlerini DP'nin kazanması ve 27 yıllık tek parti iktidarına son vermesi, ülkenin demokrasi mücadelesinde önemli bir dönüm noktası oldu. Seçim sürecinde partilerin propaganda faaliyetleri incelendiğinde ilk göze çarpan husus tüm partilerin demokrasi söylemini vaatlerinin ana unsuru yapmasıdır.

Seçim sürecine bakıldığında, seçim mücadelesinin CHP ve DP arasında geçtiği söylenebilir. MP ve MKP seçimlere katılsa da basından da takip edildiği kadarıyla halkın asıl büyük ilgisi CHP ve DP'ye karşı olmuştur. Bu iki partide ana söylem demokrasidir. CHP demokrasinin sağlıklı yürüebilmesi için iki meclisli bir parlamenter yapıya geçilmesini ve kuvvetler ayrılığını pekiştirilmesini savunurken, DP anti demokratik kanunların kaldırılmasını seçimler sürecinde sık sık dile getirmiştir. İktisadi alanda tüm partiler devletçilikten vazgeçilmesini savunmuş ancak bunun yanında özel teşebbüsün yeterli olmadığını, bazı alanlarda devletin müdahil olmasının zorunlu olduğunu belirtmişlerdir.

104 *Ayın Tarihi*, Mayıs 1950, Ankara, Başbakanlık Basım-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, No: 198, s.12-27.

105 Konuya ilişkin tablolar oluşturulurken *TBMM Albümü 1920-2010*, C. 2, TBMM Basım ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010, ss.541-604; *Ayın Tarihi*, Mayıs 1950, Başbakanlık Basım-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, No: 198, Ankara; TBMM 9. Dönem Tutanakları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve Akşam, Yeni Ulus, Ulus, Zafer, Milliyet, Cumhuriyet Gazetelerinin ilgili nüshalarından faydalanılmıştır.

CHP ve DP'nin seçim beyannameleri incelendiğinde ortaya esaslı bir fark çıkmamaktadır. Bu bilgiler ışığında partilerin seçim vaatlerinin çok da önemli bir farklılık taşımadığı söylenebilir. Seçim sonuçlarını belirleyen asıl unsur, halktaki yenilik arayışıdır denilebilir. Bu sebeple halk, 27 yıldır yönetimde olan CHP'yi değil "Atatürk'ün son başvekilii" sıfatıyla yenilik vaat eden Celal Bayar'ın genel başkan olduğu Demokrat Parti'yi seçmiştir.

1950 seçim sonuçlarına ilişkin çalışmalarda ciddi farklılıklar gözlenmiştir. Bu durumun asıl sebebi seçimlerin liste usulü çoğunlukçu seçim sistemine göre yapılmasıdır. Aynı zaman da, parti listelerinden bağımsız aday olunabilmesi, iki yerden aday gösterme gibi hususlar verilerin farklılık göstermesine neden olmuştur. Çalışmamızda ise seçim sonuçları dikkatlice incelenmiş ve şekilde ortaya konmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

- BCA, 30.0.001/53.315.4
BCA, 30.10.0.0/77. 12.17.
BCA, 30.10.0.0/77.512.14.
BCA, 30.10.0.0/77.512.19.
BCA, 30.10.0.0/77.513.1.
BCA, 30.10.0.0/77.512.20.
BCA, 30.10.0.0/77.513.15.
BCA, 30.10.0.0/77.512.15.
BCA, 30.10.0.0/77.513.16.
BCA, 30.10.0.0/77.513.11.
BCA, 30.10.0.0/77.512.16.
BCA, 30.10.0.0/77.513.12.
BCA, 30.10.0.0/77.513.7.
BCA, 30.10.0.0/77.513.2.
BCA, 30.10.0.0/77.512.18.
BCA, 490.1.0.0/10.53.9.
BCA, 490.1.0.0/10.55.1.
BCA, 30.18.1.2/122.27.2.

II. Resmi Yayınlar

- Ayın Tarihi, Başbakanlık Basım-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, No: 198, Ankara, Mayıs 1950.
Kanunlar Dergisi, Cilt: 32, TBMM Basımevi, Ankara, 1950.
TBMM Albümü 1920-2010, Cilt: 2, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2010.
TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 1, TBMM Matbaası, Ankara, 1950.

- TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 17, TBMM Matbaası, Ankara, 1953.
 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 18, TBMM Matbaası, Ankara, 1953.
 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 20, TBMM Matbaası, Ankara, 1953.
 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 9, Cilt: 25, TBMM Matbaası, Ankara, 1953.

III. Süreli Yayınlar

Akşam

Cumhuriyet

Ulus

Milliyet

Yeni Ulus

Zafer

IV. Kitap ve Tezler

- AHMAD, Feroz ve AHMAD, Bedia Turgay, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.
- AKIN, Fehmi, *Türkiye’de Çok Partili Dizgeye Geçiş Sürecinde Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi İlişkileri (1946-1947)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Menderes’in Dramı*, b.y.y., 2000.
- BURÇAK, Rıfki Salim, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş 1945-1950*, Olgaç Matbaası, b.y.y., 1979.
- ÇUFALI, Mustafa, *Türkiye’de Demokrasi’ye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Ebabil Yayınları, Ankara, 2004.
- ERER, Tekin, *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, Ticaret Postası Matbaası, İstanbul, 1966.
- EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1990.
- KARPAT, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Temeller*, Timaş Yayınları İstanbul, 1996.
- KOÇAK, Cemil, *Türkiye’de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950), İktidarlar ve Demokratlar Cilt: 2*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

UYAR, Hakkı, *Tek Parti Dönemi ve Cumhuriyet Halk Partisi*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2012.

YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim (1946-1971)*
Cilt: 4, b.y.y., b.t.y.

YÜCEL, M. Serhan, *Demokrat Parti*, İstanbul, Ülke Kitapları, 2001.

V. Makaleler

AKANDERE, Osman, "Bir Demokrasi beyannamesi olarak "Dörtlü Takrir'in" Amacı ve Mahiyeti". *Selçuk Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 2003, ss. 5-23.

DEMİREL, Ahmet, "50. Yıldönümüzde 1950 Seçimleri", *Tarih ve Toplum*, Cilt: 33, Sayı: 137, 2000, 13-23.

HAYTOĞLU, Ercan, "Milli Kalkınma Partisi Kurucusu Nuri Demirağ'ın Hayatı ve Projeleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, ss. 257-264.

ÖZ, Esat, "Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Süreci (1944-1950)", *Liberal Düşünce*, Cilt: 1, Sayı: 3, 1996, ss. 63-81.

ÖZACUN, Orhan, "Siyasi tarihimizde Milli Kalkınma Partisi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, 2002, ss.205-233.

ÜLMAN, A. Haluk, "21 Şubat 1950 Tarih ve 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Geçirdiği Hazırlık Safhaları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, 1957, ss.59-73.

EKLER

Ek 1: Demokrat Parti Milletvekilleri

Seçim Bölgesi	Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Adı Soyadı
Afyonkarahisar	Abdullah Güler	Afyonkarahisar	Ahmet Veziroğlu
Afyonkarahisar	Ali İhsan Sabis ¹	Afyonkarahisar	Avni Tan
Afyonkarahisar	Bekir Oynağanlı	Afyonkarahisar	Gazi Yiğitbaşı
Afyonkarahisar	Kemal Özçoban	Afyonkarahisar	Salih Torfilli
Afyonkarahisar	Süleyman Keriman	Ağrı	Celal Yardımcı
Ağrı	Halis Öztürk	Ağrı	Kasım Küfrevi
Amasya	Cevdet Topçu	Amasya	Hamit Koray
Amasya	İsmet Olkaç	Amasya	Kemal Eren
Ankara	Abdullah Gedikoğlu	Ankara	Cevdet Soydan
Ankara	Dağıstan Binermay	Ankara	Fuat Seyhun
Ankara	Hamdi Burgurlu	Ankara	Hamit Şevket İnce
Ankara	Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Muhlis Ete
Ankara	Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Osman Ş Çiçekdağ ²
Ankara	Osman Talat İltekin	Ankara	Ömer Bilen
Ankara	Ramiz Eren	Ankara	Sadri M. Arsal
Ankara	Salahaddin Adil	Ankara	Selahattin Benli
Ankara	Seyfi Kurtbek	Ankara	Talat Vasfi Öz
Antalya	Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Ahmet Tokuş
Antalya	Akif Sağiroğlu	Antalya	Burhanettin Onat
Antalya	Fatih Dalaman	Antalya	İbrahim Subaşı
Antalya	Nafizi Şerif Nabel	Aydın	A. Baki Ökdem
Aydın	Ethem Menderes	Aydın	Namık Gedik
Aydın	Şevki Hasırcı	Balıkesir	Ahmet Kocabıyıklıoğlu

Balıkesir	Ali Fahri İşeri ³	Balıkesir	Balıkesir	Arif Kalıpsızoğlu
Balıkesir	Enver Güreli	Balıkesir	Balıkesir	Esat Budakoğlu
Balıkesir	Muharrem Tunçay	Balıkesir	Balıkesir	Muzaffer Emiroğlu
Balıkesir	Müfit Erkuymucu	Balıkesir	Balıkesir	Selahattin Başkan
Balıkesir	Sıtkı Yırcalı	Bilecik	Bilecik	Vacit Asena
Bilecik	Yahya Pelvan	Bilecik	Bilecik	İsmail Aşkın
Bolu	Keşaf M. Kurkut	Bolu	Bolu	Talat Oran
Bolu	Fahri Belen ⁴	Bolu	Bolu	İnsan Gülez
Bolu	Kamık Kozak	Bolu	Bolu	Mahmut Güçbilmez
Bolu	Mithat Dayıoğlu	Burdur	Burdur	Vahit Yöntem
Burdur	Zuhuri Danışman	Burdur	Burdur	Fethi Çelikbaş
Bursa	Mehmet Erkazancı	Bursa	Bursa	Mehmet Özbey
Bursa	Ağah Erozan	Bursa	Bursa	Ali Canip Yöntem
Bursa	Halil Ayan	Bursa	Bursa	Haluk Şaman
Bursa	Hulusi Köymen	Bursa	Bursa	Mithan San
Bursa	Necdet Yılmaz	Bursa	Bursa	Raif Aybar
Bursa	Sadettin Karacabey	Bursa	Bursa	Selim Herkmen
Bursa	Selim Ragıp Emeç	Çanakkale	Çanakkale	Bedi Üntüstün
Çanakkale	Emin Kalafat	Çanakkale	Çanakkale	İnsan Karasioğlu
Çanakkale	Kenan Akmanlar	Çanakkale	Çanakkale	Nihat İyriboz
Çanakkale	Ömer Mart	Çanakkale	Çanakkale	Süreyya Endik ⁵
Çankırı	Celal Boynuk	Çankırı	Çankırı	Celal Otman
Çankırı	Kazım Arar ⁶	Çankırı	Çankırı	Kemal Atakurt ⁷
Çankırı	Kenan Çıgman	Çoruh	Çoruh	Abbas Gigin
Çoruh	Ali Rıza Sağlar	Çoruh	Çoruh	Mecit Bumin
Çoruh	Mesut Güney	Çoruh	Çoruh	Zihni Ural
Çorum	Ahmet Başbüyük	Çorum	Çorum	Hakkı Yemenciler
Çorum	Hasan Ali Vural	Çorum	Çorum	Hüseyin Ortakçıoğlu
Çorum	Saip Özer	Çorum	Çorum	Sedat Baran
Çorum	Şevki Gürses	Denizli	Denizli	Ali Çobanoğlu
Denizli	Eyüp Şahin	Denizli	Denizli	Fikret Başaran
Denizli	Fikret Karabudak	Denizli	Denizli	Hüsnü Akşit

Denizli	Mustafa Gülcügil	Denizli	Refet Tavaslıoğlu
Diyarbakır	Ferit Alpiskender	Diyarbakır	Kamil Tavşı
Diyarbakır	Nazım Önen ⁸	Diyarbakır	M. Remzi Bucak
Diyarbakır	Mustafa İkinci	Diyarbakır	Yusuf Aziz oğlu
Diyarbakır	Yusuf Kamil Altuğ	Edirne	Arif Altınalmaz
Edirne	Cemal Köprülü	Edirne	Hasan Osma
Edirne	Mehmet Enginün	Edirne	Rükneddin Nasuhioğlu
Elazığ	Abdullah Demirtaş	Elazığ	Hamit Ali Yöney
Elazığ	Mehmet Ş. Yazman	Elazığ	Ömer Faruk Sanaç
Elazığ	Suphi Ergene	Erzurum	Bahadır Dülger
Erzurum	Emrullah Nutku	Erzurum	Enver Karan
Erzurum	Fehmi Çobanoğlu	Erzurum	Memiş Yazıcı
Erzurum	Mustafa Zeren	Erzurum	Rıfık Salim Burçak
Erzurum	Rıza Topçuoğlu	Erzurum	Sabri Erduman
Erzurum	Sait Başak	Eskişehir	Abidin Potuoğlu
Eskişehir	Hasan Polatkan	Eskişehir	İsmail Hakkı Çevik
Eskişehir	Kemal Zeytin oğlu	Eskişehir	Muhtar Başkurt
Gaziantep	Ali Ocak	Gaziantep	Cevdet San
Gaziantep	Ekrem Cenani	Gaziantep	Galip Kın oğlu
Gaziantep	Samih İnal	Gaziantep	Selahattin Ünlü
Gaziantep	Süleyman Kuranel	Giresun	Adnan Tüfekçioğlu
Giresun	Ali Naci Duyduk	Giresun	Arif H. Pamukoğlu ⁹
Giresun	Doğan Köymen	Giresun	Hamdi Bozbağ
Giresun	Hayrettin Erkmen	Giresun	Mahzar Şener
Giresun	Tahsin İnanç	Gümüşhane	Cevdet Baybura
Gümüşhane	Halis Tokdemir	Gümüşhane	Halit ZARBUN
Gümüşhane	Kemal Yörtükoğlu	Gümüşhane	Raşit Gürgen
Gümüşhane	Vasfi Mahir Kocatürk	Isparta	İrfan Aksu ¹⁰
Isparta	Kemal Demiralay	Isparta	Reşit Turgut
Isparta	Sait Bilgiç ¹¹	Isparta	Tahsin Tola ¹²
İçel	Aziz Köksal	İçel	Celal Ramazan oğlu
İçel	Halil Atalay ¹³	İçel	Hüseyin Fırat

İçel	Refik Koraltan ¹⁴	İçel	Salih İnankur ¹⁵
İçel	Şahap Tol ¹⁶	İstanbul	Adnan Menderes ¹⁷
İstanbul	Ahliya Moshos	İstanbul	Ahmet H. Başar ¹⁸
İstanbul	Ahmet Topcu	İstanbul	Andre V. Bayar
İstanbul	Bedri Nedim Göknül	İstanbul	Celal Türkgeldi
İstanbul	Enver Adakan	İstanbul	Fahrettin Saymer
İstanbul	Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	Fuat H. Demirelli
İstanbul	Fuat Köprülü ¹⁹	İstanbul	Füruzan Tekil
İstanbul	Hüsnü Yaman	İstanbul	İhsan Altınel
İstanbul	M. Celal Bayar ²⁰	İstanbul	Mithat Benker
İstanbul	Mithat Sözer	İstanbul	Mükerrem Sarol
İstanbul	Nazlı Tıbar	İstanbul	Nihat Reşat Belger
İstanbul	Salamon Adato	İstanbul	Salih Fuat Keçeci
İstanbul	Sani Yaver	İstanbul	Senihi Yürüten
İzmir	Abidin Tekön	İzmir	Avni Başman
İzmir	Behzat Bilgin	İzmir	Cemal Tunca
İzmir	Ekrem H. Üstündağ	İzmir	Mehmet Aldemir
İzmir	Muhiddin Erener	İzmir	Necdet İncekara
İzmir	Osman Kapani	İzmir	Sadık Giz
İzmir	Tarık Gürekk	İzmir	Vasfi Menteş
İzmir	Zühtü Hilmi Velibeşe	Kastamonu	Ahmet Keskin
Kastamonu	Fahri Keçecioglu	Kastamonu	Galip Deniz
Kastamonu	Hamdi Türe	Kastamonu	Hayri Tosunoğlu
Kastamonu	Muzaffer Ali Mühtö	Kastamonu	Rıfat Taşkın
Kastamonu	Sait Kantarel	Kastamonu	Şükrü Kerimzade
Kayseri	Ali Rıza Kılıçkale	Kayseri	Emin Develioğlu
Kayseri	Fikri Apaydın	Kayseri	İbrahim Kirazoğlu
Kayseri	İsmail Berkok	Kayseri	Kamil Gündes
Kayseri	Mehmet Özdemir	Kayseri	Yusuf Ziya Turgut
Kırklareli	Faik Üstün	Kırklareli	Fikret Filiz
Kırklareli	Mahmut Erbil	Kırklareli	Sıtkı Pekkip
Kırklareli	Şefik Bakay	Kırşehir	Rıfat Özdeş

Kocaeli	Ekrem Alican	Kocaeli	Ethem Vassaf Akan
Kocaeli	Hamdi Başak	Kocaeli	Hüsnü Türkant
Kocaeli	Lütfü Tokoğlu	Kocaeli	Mehmet Yılmaz
Kocaeli	Mümtaz Kavalcıoğlu	Kocaeli	Saim Önhoñ
Kocaeli	Salih Kalemcioglu	Kocaeli	Yeredog Kisioglu
Kocaeli	Ziya Atug	Konya	A. Fahri Ageoğlu
Konya	Abdi Çilindir	Konya	Ali Rıza Ercan
Konya	Hidayet Aydiner	Konya	Himmet Ölçmen
Konya	Kemal Ataman	Konya	Muammer Obuz
Konya	Ömer Rıza Doğrul	Konya	Remzi Birant
Konya	Rifat Alabay	Konya	Saffet Gürol
Konya	Sitki Salim Burçak	Konya	Tarik Kozbek
Konya	Umran Nazif Yiğiter	Konya	Ziya Barlas
Konya	Ziyad Ebüzziya	Kütahya	Ahmet İ. Gürsoy
Kütahya	Ahmet Kavuncu	Kütahya	Besim Besin
Kütahya	Hakkı Gedik	Kütahya	İhsan Ş. Özgen ²¹
Kütahya	Necdet Alkin	Kütahya	Remzi Koçak
Kütahya	S. Süruri Nasuhoglu	Kütahya	Yusuf Aysal
Manisa	Adnan Karaosmanoglu	Manisa	Faruk İlker
Manisa	Fevzi Lütfi	Manisa	Kazım Taşkent
Manisa	Karaosmanoglu ²²	Manisa	Muzaffer Kurbanoğlu
Manisa	Muhlis Tümay	Manisa	Refik Ş. İnce ²³
Manisa	Nafiz Körez	Manisa	Sudi Mihçioğlu
Manisa	Samet Ageoğlu ²⁴	Manisa	Abdullah Aytemiz
Manisa	Şemi Ergin	Maraş	Ahmet Kadioğlu
Maraş	Ahmet Bozdağ	Maraş	Nedim Ökmen
Maraş	Mahzar Özsoy	Maraş	Abdurrahman Bayar
Maraş	Salahattin Hüdayioğlu ²⁵	Mardin	Cevdet Öztürk
Mardin	Abdülkadir Kalav	Mardin	Nuri Özsan
Muğla	Cemal Hüñal	Muğla	Zeyyat Mandalinci
Muğla	Yavuz Başer	Muğla	Hamdi Dayı
Muş	Ferit Kılçlar	Muş	

Niğde	Asım Doğanay	Niğde	Fahrettin Köşkeroğlu
Niğde	Ferit Ecer	Niğde	Hadi Arıbaş
Niğde	Halil Nuri Yurdakul	Niğde	Hüseyin Ülkü
Niğde	Necip Bilge	Niğde	Süreyya Delaloğlu
Ordu	Feyzi Boztepe	Ordu	Refet Aksoy
Rize	Ahmet Morgül	Rize	İzzet Akçal
Rize	Kemal Balta	Rize	Mehmet Fahri Mete
Rize	Osman Kavraoğlu	Rize	Zeki Rıza Sporel
Samsun	Ferit Tüzel	Samsun	Firuz Kesim
Samsun	Hadi Uzer	Samsun	Hasan F. Ustaoglu ²⁶
Samsun	Haşim Alişan	Samsun	İsmail Işın
Samsun	Muhittin Özkefeli	Samsun	Naci Berkman
Samsun	Şükrü Uluçay	Samsun	Tevfik İleri
Seyhan	Arif Nihat Asya	Seyhan	Cezmi Türk ²⁷
Seyhan	Mehmet Kibaroğlu	Seyhan	Remzi Oğuz Arık ²⁸
Seyhan	Reşat Güçlü ²⁹	Seyhan	Salim Seçer
Seyhan	Sedat Barı	Seyhan	Tevfik Çoşkun ³⁰
Seyhan	Yusuf Ziya Eker ³¹	Seyhan	Zeki Akçalı
Siirt	Baki Erden	Siirt	Cemil Yardım
Siirt	Mehmet D. Sülap	Siirt	Şefik Türkdogan
Sivas	Bahattin Taner	Sivas	Ercüment Damalı
Sivas	Halil İmre	Sivas	Hüseyin Yüksel
Sivas	İlhan Dizdar	Sivas	İbrahim Duygun
Sivas	Mahir Türkay	Sivas	Nazım Ağacıkoğlu
Sivas	Nurettin Ertürk	Sivas	Rifat Öçten
Sivas	Sedat Zeki Örs	Sivas	Sevki Ecevit
Tekirdağ	Hüseyin Bingül	Tekirdağ	İsmail H. Akyüz
Tekirdağ	Şevket Mocan ³²	Tekirdağ	Yusuf Ziya Tuntaş
Tekirdağ	Zeki Erataman	Tokat	Ahmet Gürkan
Tokat	Fevzi Çubuk	Tokat	Haluk Ökeren
Tokat	Hamdi Koyutürk	Tokat	Mustafa Özdemir
Tokat	Muzaffer Önal	Tokat	Nuri T. Topçuoğlu

Tokat	Sıtkı Ataç	Trabzon	Mahmut Goloğlu
Trabzon	S. Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	Salih Esat Alperen
Tunceli	Hasan Remzi Kulu	Tunceli	Hıdır Aydın
Urfa	Celal Öncel	Urfa	Feridun Ayalp
Urfa	Feridun Ergin	Urfa	Necdet Açısal
Urfa	Ömer Gevheri	Urfa	Reşit K. Timuroğlu
Van	İzzet Akın	Yozgat	Faik Erbaş ³³
Yozgat	Fuat Nizamoglu	Yozgat	Hasan Üçöz
Yozgat	Haşim Tatlıoğlu	Yozgat	Nivazi Ünal Alçılı
Yozgat	Yusuf Karşıoğlu	Zonguldak	Abdurrahman Boyacıgiller ³⁴
Zonguldak	Ali Rıza İncealemdaroğlu	Zonguldak	Avni Yurdabayrak
Zonguldak	Cemal Kıpçak	Zonguldak	Fehmi Açıksöz
Zonguldak	Hüseyin Balık	Zonguldak	Muammer Alakant
Zonguldak	Rıfat Sivişoğlu	Zonguldak	Suat Başol

Ek 2: Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekilleri

Seçim Bölgesi	Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Adı Soyadı
Bingöl	Feridun F. Düşünsel ³⁵	Bingöl	Mustafa N. Okcuoğlu
Bitlis	Muhtar Ertan	Bitlis	Salahattin İnan
Erzincan	Cemal Gönenç	Erzincan	Nahit Pekcan
Erzincan	Sabit Sağıroğlu	Erzincan	Şemsettin Günaltay
Erzincan	Ziya Soylu	Hakkâri	Selim Sever ³⁶
Hatay	Abdullah Cilli ³⁷	Hatay	Abdurrahman Melek
Hatay	Cavit Yurtman	Hatay	Celal Sait Siren
Hatay	Hasan Reşit Tankut	Hatay	Tayfur Sökmen
Kastamonu	Tahsin Çoşkan	Kars	Abbas Çetin ³⁸
Kars	Esat Oktay	Kars	Fevzi Aktaş
Kars	Hüsamettin Tuğaç	Kars	Hüseyin Cahit Yalçın
Kars	Latif Aküzüm ³⁹	Kars	Mehmet Bahadır

Kars	Sırrı Atalay	Kars	Tezer Taşkıran ⁴⁰
Kars	Veyis Koçulu ⁴¹	Kırşehir	Halil Sezai Erkut
Kütahya	Asım Gündüz	Malatya	Abdülkadir Özbay
Malatya	Esat Doğan	Malatya	Hikmet Fırat
Malatya	Hüseyin Doğan ⁴²	Malatya	İsmet İnönü
Malatya	Lütfi Sayman	Malatya	Mehmet Kartal
Malatya	Mehmet Kulu	Malatya	Mehmet Sadık Eti
Malatya	Nuri Ocakcıoğlu	Malatya	Şefik Tuğay
Mardin	Aziz Uras	Mardin	Mehmet Kamil Boran
Mardin	Rıza Erten	Ordu	Atif Topaloğlu
Ordu	Hamdi Şarlan	Ordu	Hüsnü Akyol
Ordu	Naşit Fırat	Ordu	Yusuf Ziya Ortaç ⁴³
Ordu	Zeki Mesut Sezer	Sinop	Ali Şükrü Şavlı
Sinop	Cevdet K. İncedayı	Sinop	Muhit Tümerkan
Sinop	Nuri Sertoğlu	Sinop	Server Somuncuoğlu
Tokat	Zihni Betil	Trabzon	Ahmet Tevfik Koral
Trabzon	Cemal R. Eytüboğlu	Trabzon	Faik Ahmet Barutçu
Trabzon	Hamdi Orhon	Trabzon	Hasan Saka
Trabzon	Mehmet C. Zamangıl	Trabzon	Mustafa Tarakçıoğlu ⁴⁴
Trabzon	Naci Altuğ	Trabzon	Saffet Baştınar
Urfa	Hasan Oral ⁴⁵	Van	Ferit Melen
Van	Kazım Özalp	Yozgat	Avni Doğan
Zonguldak	Ahmet S. Ataman ⁴⁶		

Ek 3: Millet Partisi Milletvekilleri

Seçim Bölgesi	Ad Soyad
Kırşehir	Osman Bölükbaşı ⁴⁷

Ek 4: Bağımsız Milletvekilleri

Seçim Bölgesi	Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Adı Soyadı
Çorum	Baha Koldaş	Eskişehir	Ali Fuad Cebesoy ⁴⁸
İzmir	Cihad Baban	İzmir	Halide Edip Adıvar
İzmir	Halil Özyörük ⁴⁹	Kayseri	Suat Hayri Ürgüplü
Konya	Murat Ali Ülgen	Manisa	Hamdullah S. Tanrıöver
Maraş	Remzi Öksüz	Mardin	Kemal Türkoğlu
Muğla	Nadir N. Abaloğlu	Seyhan	Sinan Tekelioğlu ⁵⁰

Ek 5: 1951 Ara Seçimleri Sonuçları¹⁰⁶

Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Seçildiği Parti
Lütfi Ülkümen	Aydın	DP
Nail Geveci	Aydın	DP
Cevat Ülkü	Aydın	DP
Mücteba İştin	Balıkesir	DP
Yümnü Üresin	Bilecik	DP
Nusreddin Batur	Bitlis	DP
Kenan Yılmaz	Bursa	DP
Nusret Kirişcioğlu	Çanakkale	DP
Baha Akşit	Denizli	DP
Ekrem Baysal	Eskişehir	DP
Ahmet Kemal Varınca	Gümüşhane	DP
Hadi Hüsmen	İstanbul	DP

¹⁰⁶ Akşam, 17 Eylül 1950, Sayı: 11833; Seçim kanuna göre 1950 genel seçimlerinde iki yerden birden kazananlar nedeniyle boş kalan illerde ve istifa veya vefat nedenleriyle ayrılanların yerine ara seçimler yapılacaktır. Bu amaçla 16 Eylül 1951'de ara seçimler yapıldı. *Kanunlar Dergisi*, C. 32, s.511; Akşam, 17 Eylül 1950, Sayı: 11833.

Mehmet Seyfi Oran	İstanbul	DP
Pertev Arat	İzmir	DP
Ziya Termen	Kastamonu	DP
Elvan Kaman	Kırşehir	DP
Natik Poyrazoğlu	Muğla	DP
Esat Kerimol	Zonguldak	DP
Muhtar Acar	Sinop	CHP
Ömer Reşat Şemsettin Sirar	Sivas	CHP

Ek 6: Vefat Eden Milletvekilleri¹⁰⁷

Adı Soyadı	Seçim Bölgesi	Partisi	Vefat Tarihi
İsmail Hakkı Çevik	Eskişehir	DP	12 Haziran 1950
Ali Raşit Gürgen	Gümüşhane	DP	14 Haziran 1950
Mahir Türkay	Sivas	DP	29 Ağustos 1950
Cevdet Kerim İncedayı	Sinop	CHP	29 Mayıs 1951
Muhtar Ertan	Bitlis	CHP	30 Haziran 1951
Tevfik Koral	Trabzon	CHP	28 Temmuz 1951
Hüsnü Akşit	Denizli	DP	18 Eylül 1951
Şefik Tuğay	Malatya	CHP	3 Kasım 1951
Mehmet Ziya Barlas	Konya	DP	8 Mart 1952
Ömer Rıza Doğrul	Konya	DP	13 Mart 1952
Esat Kerimol	Zonguldak	DP	25 Mayıs 1952
Mehmet Nuri Turgut Topçuoğlu	Tokat	DP	4 Haziran 1952
Mustafa Fikret Karabudak	Denizli	DP	8 Ekim 1952
Yusuf Kamil Aktuğ	Diyarbakır	DP	5 Aralık 1952
Reşat Şemsettin Sirer	Sivas	CHP	2 Ekim 1953
Ömer Gevheri	Urfa	DP	18 Kasım 1952

107 TBMM Albümü 1920-2010, C. 2, Ankara, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010, s.541-604.

Ahmet Ehrar Keskin	Kastamonu	DP	2 Aralık 1952
Yusuf Ziya Tuntaş	Tekirdağ	DP	15 Şubat 1953
Halil Hilmi Ayan	Bursa	DP	15 Şubat 1953
Cevdet Topçu	Amasya	DP	15 Haziran 1953
Mustafa Galip Deniz	Kastamonu	DP	6 Ekim 1953
Senihi Yürüten	İstanbul	DP	20 Şubat 1954
Salamon Adato	İstanbul	DP	3 Nisan 1954

Ek 7: İstifa Eden Milletvekilleri

Ad Soyad	Seçim Bölgesi	Partisi	Tarih	İstifa Nedeni
Suat Hayri Ürgüplü	Kayseri	DP	10 Kasım 1952	Bonn Büyükelçiliğine tayin ⁵¹
İlhan Dizdar	Sivas	DP	29 Kasım 1952	Eski mesleğine geri dönmek ⁵²
Arif Kazım Taşkent	Manisa	DP	25 Şubat 1953	Sağlık sorunları ⁵³
Selahattin Adil	Ankara	DP	7 Temmuz 1953	Sağlık sorunları ⁵⁴
Ahmet Necip Bilge	Niğde	DP	1 Kasım 1953	Ankara Hukuk Fakültesinde göreve başlaması ⁵⁵

EK: Tablolar için sonnotlar:

1 Ali İhsan Sabis, seçimlerde Afyonkarahisar ve Denizli'den aday oldu. İki yerden de kazanınca Afyonkarahisar'ı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.14.

2 Osman Şevki Çiçekdağ, Ankara ve Kırşehir'den aday oldu. İki yerden de kazanınca Ankara'yı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.19.

3 Partiyi şahsi çıkarlarına alet etmek suçundan 27 Şubat 1953'te ihraç edildi. *Milliyet*, 28 Şubat 1953, Sayı: 1009

4 Fahri Belen, Çanakkale ve Bolu'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Bolu'yu tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.1.

5 2 Şubat 1952'de parti disiplinine aykırı hareket ettiği gerekçesiyle ihraç edildi. 24 Mart 1952'de Türkiye Köylü Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. *Akşam*, 2 Şubat 1952, Sayı: 11971; *Milliyet*, 25 Mart 1952, Sayı: 674.

6 3 Şubat 1953'te parti tüzüğüne aykırı hareket ettiği gerekçesiyle ihraç edildi. Arar, 1954 seçimleri öncesinde Türkiye Köylü Partisi'ne katıldı ve bu partiden milletvekili aday oldu. *Zafer*, 4 Şubat 1953, Sayı: 1370; *Milliyet*, 11 Nisan 1954, Sayı: 1411.

7 3 Şubat 1953'te parti tüzüğüne aykırı hareket ettiği gerekçesiyle ihraç edildi. 1954 seçimleri öncesinde Türkiye Köylü Partisi'ne üye olarak bu partiden milletvekili aday oldu. *Zafer*, 4 Şubat 1953, Sayı: 1370; *Milliyet*, 11 Nisan 1954, Sayı: 1411.

8 17 Ekim 1950'de DP'den istifa etti. İstifa gerekçesi olarak DP'nin artık program, tüzük ve anayasa hükümlerinden uzaklaştığını ve vicdanının artık DP'de çalışmaya müsaade etmediğini belirtti. *Akşam*, 17 Ekim 1950, Sayı: 11503.

9 27 Şubat 1952'de DP'den istifa etti. Pamukoğlu'nun istifasına neden olan olay, İçişleri Bakanlığı bütçesi görüşülürken yaşanan sert münakaşalar oldu. Pamukoğlu, partisinin demokratik gelişmeyi bir türlü sağlayamadığını söyleyerek eleştirmesi üzerine Menderes'in kendisine dağa çıkmayı tavsiye etmesi ve partililerin istifa et şeklinde bağırmaları üzerine istifa kararını aldığını belirtti. Daha sonra MP'ye giren Pamukoğlu 8 Temmuz 1953'te MP'nin kapatılmasıyla buradan da ayrıldı. *Ulus*, 28 Şubat 1952, Sayı:11017; *Akşam*, 28 Şubat 1952, Sayı: 11997; *Milliyet*, 9 Temmuz 1953, Sayı: 1138.

10 11 Şubat 1953'te Parti tüzüğüne aykırı ettiği gerekçesiyle hakkında soruşturma açılmasına karar verildi. Soruşturmanın sebebine dair net bir gerekçeye ulaşılamasa da bu durumun diğer Isparta Milletvekillerinin de dâhil olduğu Milliyetçiler Derneği'yle ilişkili olduğu düşünülebilir. Zira daha sonra partiden ihraç edilen Aksu, Sait Bilgiç ve Tahsin Tola ile birlikte partiye geri kabul edildi. *Milliyet*, 1 Şubat 1953, Sayı: 993; *Milliyet*, 17 Şubat 1954, Sayı: 1358.

11 Milliyetçiler Derneği Genel Başkanı olan Sait Bilgiç, derneğin Cemiyetler Kanun'unun 33. Maddesine aykırı hareket etmesi sebebiyle kapatılmasının ardından 25 Ocak 1953'te Yüksek Haysiyet Divanı'na sevk edildi. Yüksek Haysiyet Divanı, Milliyetçiler Derneği'nin milliyetçilik anlayışının parti programıyla çeliştiğini belirterek Sait Bilgiç'in partiden ihracına karar

verdi. 16 Şubat 1954'te tekrar DP'ye girdi. *Zafer*, 26 Ocak 1953, Sayı: 13359; *Zafer*, 2 Şubat 1953, Sayı: 1366; *Milliyet*, 17 Şubat 1954, Sayı: 1358.

12 Milliyetçiler Derneği İdare Kurulu üyesi olan Tahsin Kola, Sait Bilgiç ile birlikte 25 Ocak 1953'te haysiyet divanına sevk edildi ve Ardından partiden ihraç edildi. 16 Şubat 1954'te tekrar DP'ye girdi. . *Zafer*, 26 Ocak 1953, Sayı: 13359; *Zafer*, 2 Şubat 1953, Sayı: 1366; *Milliyet*, 17 Şubat 1954, Sayı: 1358.

13 Yeni Ulus Gazetesi'nin verdiği bilgiye göre 7 Şubat 1954'te partisinden istifa etti. İstifasının ardından istifa sebeplerini içeren bir beyanname yayınlayan Halil Atalay, Salih İnankur ve Şahap Tol, Genel Merkez'e karşı hileli kongreler yapmak, derebeylik sistemi kurmak ve bazı kongreleri hiç yapmadan zabıtlarını düzenleyerek yapmış gibi göstermek gibi çeşitli suçlamalarda bulundular. *Yeni Ulus*, 9 Şubat 1954, Sayı: 56; *Yeni Ulus*, 10 Şubat 1954, Sayı: 57.

14 Refik Koraltan, Balıkesir ve İçel'den aday oldu. İki yerden de kazanınca İçel'i tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.20.

15 7 Şubat 1954'te partisinden istifa etti. *Yeni Ulus*, 9 Şubat 1954, Sayı: 56.

16 7 Şubat 1954'te partisinden istifa etti. *Yeni Ulus*, 9 Şubat 1954, Sayı: 56.

17 Adnan Menderes Aydın ve İstanbul'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca İstanbul'u tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.15.

18 18 Aralık 1953'te DP'den istifa etti. Başar'ın istifasına, CHP mallarına el konulmasına ilişkin kanuna muhalefet etmesinin partisinde doğurduğu tepkilerin neden olduğu söylentileri çıktı. *Akşam*, 18 Aralık 1953, Sayı: 12646.

19 Fuat Köprülü Aydın ve İstanbul'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca İstanbul'u tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.15.

20 Mahmut Celal Bayar, Bursa ve İstanbul'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca İstanbul'u tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.12.17.

21 İhsan Şerif özgen Bilecek ve Kütahya'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Kütahya'yı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.16.

22 Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Aydın ve Manisa'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Manisa'yı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.11.

23 Refik Şevket İnce İzmir ve Manisa'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Manisa'yı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.16.

24 Samet Ağaoğlu, Manisa ve Muğla'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Manisa'yı tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.12.

25 26 Ocak 1954'te Demokrat Parti'nin tüzük ve programındaki amaçları bir türlü yerine getirmediğini iddia ederek partiden istifa etti. *Yeni Ulus*, 27 Ocak 1954, Sayı: 41.

26 Samsun'da çıkan Büyük Cihat gazetesinde Atatürk inkılapları aleyhinde yazı yazdığı gerekçesiyle 9 Aralık 1952'de partiden ihraç edildi. *Milliyet*, 10 Aralık 1952, Sayı: 929.

27 29 Mayıs 1951'de DP'den istifa etti. 24 Mart 1952'de Türkiye Köylü Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve bu partide meclis hayatına devam etti. *Akşam*, 30 Mayıs 1951, Sayı: 11278; *Milliyet*, 25 Mart 1952, Sayı: 674.

28 29 Mayıs 1951'de DP'den istifa etti. 24 Mart 1952'de Türkiye Köylü Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı. Partinin ilk genel başkanı oldu. *Akşam*, 30 Mayıs 1951, Sayı: 11278; *Milliyet*, 25 Mart 1952, Sayı: 674.

29 29 Mayıs 1951'de DP'den istifa etti. *Akşam*, 30 Mayıs 1951, Sayı: 11278.

30 29 Mayıs 1951'de DP'den istifa etti. 24 Mart 1952'de Türkiye Köylü Partisi'nin kurucuları arasında yer aldı ve bu partide meclis hayatına devam etti. *Akşam*, 30 Mayıs 1951, Sayı: 11278; *Milliyet*, 25 Mart 1952, Sayı: 674.

31 29 Mayıs 1951'de DP'den istifa etti. DP'den istifa eden 5 Seyhan milletvekili yayınladıkları istifanamede, DP idarecilerinin demokrasiyi ayaklar altına aldığını ve bir diktatörlüğe doğru gittiğini belirttiler. İstifanın ardında yatan asıl neden ise DP Seyhan İl Kongresi sırasında DP yöneticilerinin milletvekilleri tarafından desteklenen Hilmi Yalçın'ın yerine baskı uygulayarak Ömer Başeğmez ve grubunu seçmeleri olduğu iddia edildi. *Akşam*, 30 Mayıs 1951, Sayı: 11278.

32 7 Temmuz 1953'te parti içi ihtilaf yaratması sebebiyle ihraç edildi. *Milliyet*, 8 Temmuz 1953, Sayı:1137.

33 Parti Tüzüğü'ne aykırı davranmak suçundan 23 Mayıs 1953'te partiden ihraç edildi. *Zafer*, 23 Mayıs 1953, Sayı: 1478.

34 8 Şubat 1952'de parti disiplinine aykırı harekette bulunduğu gerekçesiyle ihraç edildi. Ardından MP'ye katıldı. 10 Şubat 1954'te Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin kurulmasıyla kurucu üye ve partinin milletvekili olarak 9. Dönem TBMM'deki çalışmalarını tamamladı. *Akşam*, 8 Şubat 1952, Sayı: 11977; *Akşam*, 14 Şubat 1950, Sayı: 11983; *Milliyet*, 11 Şubat 1954, Sayı: 1352.

35 25 Mart 1951'de CHP'den istifa ederek DP'ye geçti. *Ulus*, 25 Mart 1951, Sayı: 10684.

36 Partisinden istifa eden Seven, 21 Kasım 1952'de DP'ye katıldı. Feroz Ahmad ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1976, s.103.

37 Partisinden istifa eden Seven, 21 Kasım 1952'de DP'ye katıldı. *A.g.e.*, s.103.

38 18 Aralık 1952'de CHP'den istifa ederek DP'ye geçti. *Zafer*, 19 Mart 1952, Sayı: 1051.

39 18 Aralık 1952'de CHP'den istifa ederek DP'ye geçti. *Zafer*, 19 Mart 1952, Sayı: 1051.

40 30 Aralık 1952'de CHP'den istifa etti. Taşkiran hakkında bir süredir CHP içtimaları hakkında DP'ye bilgi sızdırdığı iddiaları konuşulmaktaydı. Ancak eleştirilerin, babası ve ailesine kadar uzanmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmesi istifasının asıl nedenini olarak belirtmekteydi. Öyle ki Taşkiran, hakkında bilgi sızdırdığı şeklinde haber çıkması sebebiyle uzun bir zaman kendi isteğiyle grup toplantılarına katılmamıştı. *Cumhuriyet*, 31 Aralık 1950, Sayı: 9485.

41 18 Aralık 1952'de CHP'den istifa ederek DP'ye geçti. Kars milletvekili olup CHP'den DP'ye geçen Abbas Çetin, Veysel Koçulu ve Latif Aküzüm oldukça detaylı bir istifaname yayınladılar. İstifa nedenlerini partilerinde halen devam etmekte olan şeflik sistemine ve Kars

yerel teşkilatıyla olan çekişmeleri sırasında, Genel İdare Kurulu'nun hiçbir işlem yapmamasına bağladılar. *Zafer*, 19 Mart 1952, Sayı: 1051.

42 19 Eylül 1950'de CHP'den istifa etti. *Milliyet*, 20 Eylül 1950, Sayı: 141.

43 21 Ocak 1952'de CHP'den istifa etti. *Ulus*, 22 Ocak 1952, Sayı: 10976.

44 CHP'den istifa etti ve 5 Mart 1951'de DP'ye girdi. *Zafer*, 5 Mart 1951, Sayı: 671.

45 Prensipleri itibariyle çalışma imkânı bulamadığını beyan ederek 11 Aralık 1951'de istifa etti. *Milliyet*, 12 Aralık 1951, Sayı: 570.

46 DP'nin Zonguldak Milletvekili adayı olan ve seçim neticesinde 9. Dönem TBMM'de milletvekili olarak görev alması kesinleşen Mahmut Çivi seçim günü vefat etti. Bu duruma karşılık İl Seçim Kurulu, Mahmut Çivi'den sonra en çok oy alan aday olarak Ahmet Sebati Ataman'ın kazandığını belirtti. Ancak yapılan tahkikat sonucunda Mahmut Çivi'nin sandıkların sayımının tamamlandığı saat olan 20.00'dan yarım saat sonra vefat ettiği anlaşılınca, milletvekili sıfatıyla vefat ettiğinden yerine en çok oyu alan adayın değil, ara seçimlerle seçilecek kişinin geleceği belirtilerek Ataman'ın seçim tutanağı reddedildi. Ancak ara seçimler Mahmut Çivi'nin değil de Ahmet Sebati Ataman'dan boşalan milletvekilliği için yapıldı. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: Olağan, C. 1, 18. Birleşim, (7 Temmuz 1950), s.sayısı: 38; *BCA*, 30.10.0.0/77.513.7.

47 27 Ocak 1954'te MP'nin laiklik karşıtı bir parti olması gerekçesiyle kapatılmasının ardından, 10 Şubat 1954'te Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin kurulmasıyla kurucu üye ve partinin milletvekili olarak 9. Dönem TBMM'deki çalışmalarını tamamladı. *Milliyet*, 28 Ocak 1954, Sayı: 1338; *Milliyet*, 11 Şubat 1954, Sayı: 1352.

48 Ali Fuat Cebesoy, Eskişehir ve İstanbul'dan aday oldu. İki yerden de kazanınca Eskişehir'i tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.513.2.

49 Halil Özyörük, İstanbul ve İzmir'den aday oldu. İki yerden de kazanınca İzmir'i tercih etti. *BCA*, 30.10.0.0/77.512.18.

50 Sinan Tekelioğlu, pek çok kaynakta DP olarak görünse de meclis açıldığında Bağımsız milletvekili olarak görev yapmıştır. Örneğin Birinci Menderes Hükümeti'nin programı görüşülürken meclis kürsüsüne bağımsız milletvekili sıfatıyla çıkmıştır. *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: Olağan, C. 1, 4. Birleşim, (31.05.1950), s.64.

51 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 3, C. 17, 2. Birleşim, (10 Kasım 1952), Ankara, TBMM Matbaası, 1953, s.32.

52 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 2, C. 18, 51. Birleşim, (29 Kasım 1952), Ankara, TBMM Matbaası, 1953, s.1287.

53 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 8, C. 20, 54. Birleşim, (26 Şubat 1953), Ankara, TBMM Matbaası, 1953, s.1045-1046.

54 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 3, C. 24, 103. Birleşim, (7 Temmuz 1953), Ankara, TBMM Matbaası, 1954, s.3.

55 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem: 9, Toplantı: 4, C. 25, 1. Birleşim, (1 Kasım 1953), Ankara, TBMM Matbaası, 1954, s.20.